

Teknikstöd i skolan

En socioekonomisk analys av unga,
skolmisslyckanden och
arbetsmarknaden

**Eva Nilsson Lundmark, Ingvar Nilsson &
Anders Wadeskog**

2013-06-01

1. SAMMANFATTNING

1.1 Bakgrund

Hjälpmedelsinstitutet (HI) bedriver på regeringens uppdrag under 2012-13 ett omfattande projekt avseende teknikstöd till unga i gymnasieskolan med kognitiva svårigheter. Projektet drivs och genomförs av utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen i Halmstad kommun, gymnasieförvaltningen i Växjö kommun samt Kalmarsunds gymnasieförbund. Målgruppen är gymnasieelever. Bakgrunden är att en stor andel unga med svårighet går direkt från utbildning till arbetslöshet eller andra stödformer.

Studier har visat att ny teknik, lärverktyg och andra hjälpmedel i syfte att utforma ett bättre fungerande stöd till elever med svårigheter är en viktig förutsättning för att öka valfriheten och stärka eleven i övergången från skola till arbetsliv. Försöksverksamheten syftar till att stimulera skolhuvudmännen att pröva hur ny teknik, lärverktyg och andra hjälpmedel kan förbättra studieresultat samt öka elevers fria val av hjälpmedel i syfte att underlätta och stödja övergången från skola till arbetsliv för elever med behov av kognitivt stöd. Satsningen ska även stimulera framväxten av samverkans och utvecklingsprocesser hos de aktörer som ansvarar för stöd till elever med kognitiva svårigheter.

Kognitiva svårigheter kan betyda att man har en nedsatt förmåga i vissa psykologiska funktioner. Det kan vara att man lättare glömmar saker, svårt att planera och ha överblick eller inte längre har förmåga att ta initiativ. Kognition handlar om de processer som sker då hjärnan arbetar med information. Vanliga problem vid kognitiva svårigheter är att hålla uppmärksamheten samt att kunna planera och minnas vad man ska göra. Sådana svårigheter kan förekomma utan att man har erhållit någon dokumenterad diagnos.

1.2 Denna studies syfte och uppdrag

Vi har fått i uppdrag att genomföra en analys av de tänkbara och möjliga samhällsekonomiska effekterna av ett fungerande teknikstöd. Tänkt resultat av studien är en rapport som beskriver de socioekonomiska effekterna av den planerade insatsen. Resultatet ska redovisas som en konkret investeringskalkyl.

1.3 Projektidé

Ett antal barn och unga har sådana kognitiva svårigheter att detta på olika sätt leder till inlärningsbarriärer. Man har svårt att tillgodogöra sig skolarbetet. För några av dem leder detta till att man på olika vis misslyckas i skolarbetet. I dess mest dramatiska form kan detta leda till avhopp från skolan. Men i mindre dramatiska former kan det leda till sämre skolresultat och/eller att man blir klar med skolan senare än planerat (vilket leder till kortare yrkesliv som leder till lägre livsinkomst). För en del av dessa leder detta till att man får svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden. Det finns utomordentligt tydliga kopplingar mellan skolmisslyckanden och misslyckanden på arbetsmarknaden. Detta i sin tur leder till att ett antal olika samhällskostnader uppstår.

Den projekttid som finns är att man genom olika former av stöd i form av tekniska hjälpmedel ska kunna reducera eller rentav utplåna dessa inlärningsbarriärer. Detta är tänkt att leda till förbättrade skolresultat och därmed ökad sannolikhet att lyckas på arbetsmarknaden vilket tänks leda till minskade samhällskostnader och ökade samhällsintäkter.

1.4 Att socioekonomiskt analysera utanförskap, prevention och rehabilitering

Den socioekonomiska analysen är ett synsätt och ett knippe metoder (modeller) samt en strukturerad databank med vars hjälp man i ekonomiska termer kan beskriva, värdera och analysera samhällets kostnader för olika former av **utanförskap** för individer, grupper av individer, händelseförlopp och situationer eller populationer.

Som en följd av detta kan man beskriva och analysera värdet av **prevention och tidiga insatser** för att förhindra eller reducera utanförskap samt värdet av framgångsrik och effektiv **rehabilitering**. Detta kan ske som konsekvenser av t.ex. ett särskilt projekt eller tillfällig verksamhet, sociala företag eller som en del av ordinarie verksamhet hos någon aktör (t.ex. kommun och landsting).

1.5 Resultat

1.5.1 Kostnader för misslyckanden på arbetsmarknaden

Misslyckanden på arbetsmarknaden består av många olika delar, allt från att man inte får arbete med utebliven inkomst som följd, via försörjningskostnader för att kompensera detta inkomstbortfall från olika offentliga aktörer till att detta utanförskap kan fungera som en sorts triggermekanism som leder till olika negativa följd effekter. Misslyckanden på arbetsmarknaden är heller inget digitalt begrepp. Det består snarast av en glidande skala av effekter allt från senare inträde i yrkeslivet, via lägre livsinkomst, perioder av frånvaro på arbetsmarknaden till ett totalt utanförskap med en mängd negativa följdproblem som konsekvens.

Däremot kan man se att kostnaderna för arbetsmarknadsmisslyckanden, i all synnerhet sådana som har varaktighet, är utomordentligt höga, i all synnerhet om man jämför dem med kostnaderna för att med hjälp av teknikinsatser agera.

Kostnaderna varierar starkt beroende på hur ett misslyckande på arbetsmarknaden kan se ut. Ett sent inträde i arbetslivet kan kosta 2,3 Mkr, en reducerad livslön på grund av svaga skolresultat 1,4 Mkr, perioder av frånvaro på arbetsmarknaden mer än 3 Mkr medan längre perioder av psykisk ohälsa och arbetslöshet kan leda till samhällskostnader på cirka 9 Mkr. Livslångt utanförskap på arbetsmarknaden kan, beroende eventuell följdproblematik kosta mellan 9 och 11,5 Mkr.

Ofta är kommunen den offentliga aktör som får stå för den större delen av utanförskapets kostnader. Detta är särskilt intressant eftersom det sannolikt är kommunen som via skolan står för kostnaden vid en teknikinsats för den enskilde eleven. Vi får alltså den gynnsamma situationen att den som rimligtvis har det sociala investeringsuppdraget också är den aktör som har mest att vinna på det. Dock bör man erinra sig att det i kommunen är skolan som har investeringsuppdraget medan det är socialtjänsten som gör vinsterna av att detta investeringsuppdrag blir framgångsrikt. Detta borde kunna leda till en intressant omfördelningsdiskussion i kommunen.

Dessutom leder detta till en annan intressant omfördelningsdiskussion – omfördelningen mellan nu och sedan. Den sociala investeringen, ett teknikstöd utgör, leder till en investeringskostnad idag medan intäkterna kommer att löpa under en lång tid framöver. Detta väcker både frågor om huruvida våra offentliga uppföljningssystem på ett adekvat sätt fångar den här typen av beslut och om behovet av

någon form av socialt investeringskapital. Vi har på gruppnivå tittat på två scenarios kring ett framtida utanförskap för den målgrupp projektet arbetar med.

- Den långsiktiga kostnaden för dessa två utfall varierar mellan 150 och 800 Mkr.
- Den kommunala delen av detta varierar mellan 10 och 160 Mkr.
- Den årliga kostnaden för detta arbetsmarknadsmisslyckande uppgår till mellan 28 och 53 Mkr.
- Under en mandatperiod (fyra år) uppgår kostnaderna till mellan 62 och 195 Mkr.
- Dessa siffror kan då jämföras med vad det kostar att driva hela detta projekt i tre kommuner med cirka 380 elever, 10.5 Mkr.

Detta leder med en viss automatik fram till frågan, vore det inte en klok social investering, både av mänskliga och ekonomiska skäl, att förhindra en sådan utveckling. En fråga vi kommer att diskutera i nästa kapitel.

1.5.2 Det möjliga värdet av intervention

Det är mot bakgrund av de data som finns tillgängliga inte möjligt att sätta ett bestämt värde på vad teknikstöd i skolan kan leda till vare sig på individnivå eller på gruppnivå. Däremot kan man i scenarioform exemplifiera det ekonomiska värdet av några sådana effekter.

- En reducering av ett senare inträde på arbetsmarknaden med tre år leder till en samhällsvinst på cirka 1,3 Mkr.
- Att förkorta tiden med låg lön på grund av skolmisslyckanden från livslångt till en tioårsperiod leder till en samhällsvinst på cirka 0,8 Mkr.
- Om man går från perioder av partiellt utanförskap till en permanent närvaro på arbetsmarknaden men med en lägre livslön uppgår vinsten till cirka 1,7 Mkr.
- En förändring från ett fullständigt till ett partiellt utanförskap leder till en samhällsvinst på cirka 5,8 Mkr.
- Att sänka utanförskapsnivån för en grupp på nittio elever med cirka 20 % leder långsiktigt till en samhällsvinst på mellan 30 och 160 Mkr beroende på vilket utgångsläge man räknar med.

Det krävs inte heller särskilt stor framgång i ett projekt som detta för att passera break even, eller att den ursprungliga investeringskostnaden blir återbetald.

- Den totala kostnaden för en elevs teknikstöd motsvarar en månads senare inträde på arbetsmarknaden.
- Den totala kostnaden för att bedriva detta projekt i en kommun motsvarar en persons periodvisa frånvaro på arbetsmarknaden.
- De totala kostnaderna för projektet i de tre kommunerna motsvarar en persons livslånga utanförskap på arbetsmarknaden.

Vid sidan av dessa effekter leder denna typ av insatser till betydande omfördelningseffekter mellan olika samhällsaktörer både inom kommunen och mellan kommunen och olika andra offentliga aktörer.

2. BAKGRUND OCH SYFTE

Hjälpmedelsinstitutet (HI) bedriver på regeringens uppdrag under 2012-13 ett projekt avseende teknikstöd till unga i gymnasieskolan med kognitiva svårigheter. Projektet drivs och genomförs av utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen i Halmstad kommun, gymnasieförvaltningen i Växjö kommun samt Kalmarsunds gymnasieförbund. Målgruppen är gymnasieelever. Bakgrunden är att en stor andel unga med svårighet går direkt från utbildning till arbetslöshet eller andra stödformer.

Studier har visat att ny teknik, lärverktyg och andra hjälpmedel i syfte att utforma ett bättre fungerande stöd till elever med svårigheter är en viktig förutsättning för att öka valfriheten och stärka eleven i övergången från skola till arbetsliv. En utredning som HI genomförde 2008 visar att ansvarsfördelningen för hjälpmedel i skolan för denna grupp elever är oklar.

Försöksverksamheten syftar till att stimulera skolhuvudmännen att pröva hur ny teknik, lärverktyg och andra hjälpmedel som kan förbättra studieresultat samt öka elevers fria val av hjälpmedel i syfte att underlätta och stödja övergången från skola till arbetslivet för elever med behov av kognitivt stöd. Satsningen ska även stimulera framväxten av samverkans och utvecklingsprocesser hos de aktörer som ansvarar för stöd till elever med kognitiva svårigheter.

2.1 Denna studies syfte och uppdrag

Vi har fått i uppdrag att genomföra en analys av de tänkbara och möjliga samhällsekonomiska effekterna av ett fungerande stöd. Tänkt resultat av studien är en rapport som beskriver de socioekonomiska effekterna av den planerade insatsen:

- På kort och lång sikt.
- För samhället i stort.
- För olika samhällsaktörer (t ex skola, kommun, landsting).

Resultatet ska redovisas som en konkret investeringskalkyl med betoning på:

- Investerings- och samverkansperspektivet vid insatser med teknikstöd i skolsituationen.
- Effekter vid olika nivåer av framgång i projektet.
- Helhetssyn.
- Skillnad mellan kort sikt (ett eller några år) och lång sikt (5-10 år).
- Koppling mellan skolresultat och marginalisering i vuxenlivet.

2.2 Sammanhang

Hjälpmedelsinstitutet (HI) bedriver på regeringens uppdrag under 2012-13 ett omfattande projekt avseende teknikstöd till unga i gymnasieskolan med kognitiva svårigheter. Projektet drivs och genomförs av utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen i Halmstad kommun,

gymnasieförvaltningen i Växjö kommun samt Kalmarsunds gymnasieförbund. Målgruppen är gymnasieelever. Bakgrunden är att en stor andel unga med svårigheter går direkt från utbildning till arbetslöshet eller andra stödformer.

Studier har visat att ny teknik, lärverktyg och andra hjälpmedel i syfte att utforma ett bättre fungerande stöd till elever med svårigheter är en viktig förutsättning för att öka valfriheten och stärka eleven i övergången från skola till arbetsliv. En utredning som HI genomförde 2008 visar att ansvarsfördelningen för hjälpmedel i skolan för denna grupp elever är oklar.

Försöksverksamheten syftar till att stimulera skolhuvudmännen att pröva hur ny teknik, lärverktyg och andra hjälpmedel kan förbättra studieresultat samt öka elevers fria val av hjälpmedel i syfte att underlätta och stödja övergången från skola till arbetslivet för elever med behov av kognitivt stöd. Satsningen ska även stimulera framväxten av samverkans och utvecklingsprocesser hos de aktörer som ansvarar för stöd till elever med kognitiva svårigheter.

3. PROJEKTET

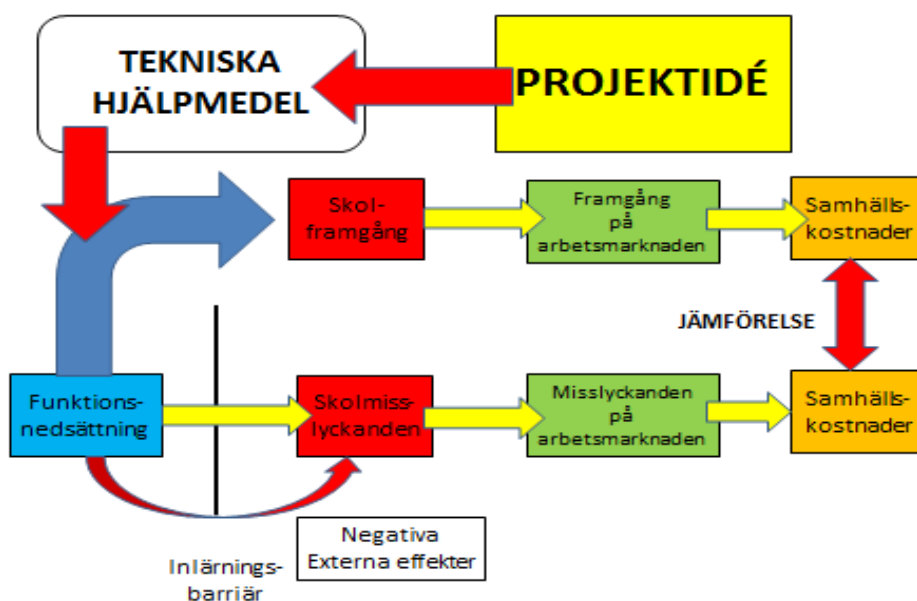
3.1 Projektidé

Ett antal barn och unga har sådana kognitiva svårigheter eller störningar att detta på olika sätt leder till inlärningsbarriärer. Man har svårt att tillgodogöra sig skolarbetet. För några av dem leder detta till att man på olika vis misslyckas i skolarbetet. I dess mest dramatiska form kan detta leda till avhopp från skolan. Men i mindre dramatiska former kan det leda till sämre skolresultat och/eller att man blir klar med skolan senare än planerat (vilket leder till kortare yrkesliv som leder till lägre livsinkomst).

För en del av dessa leder detta till att man får svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden. Det finns utomordentligt tydliga kopplingar mellan skolmisslyckanden och misslyckanden på arbetsmarknaden. Detta i sin tur leder till att ett antal olika samhällskostnader uppstår.

Den projektidé som finns är att man genom olika former av stöd i form av tekniska hjälpmedel ska kunna reducera eller rentav utplåna dessa inlärningsbarriärer. Detta är tänkt att leda till förbättrade skolresultat och därmed ökad sannolikhet att lyckas på arbetsmarknaden vilket tänks leda till minskade samhällskostnader och ökade samhällsintäkter

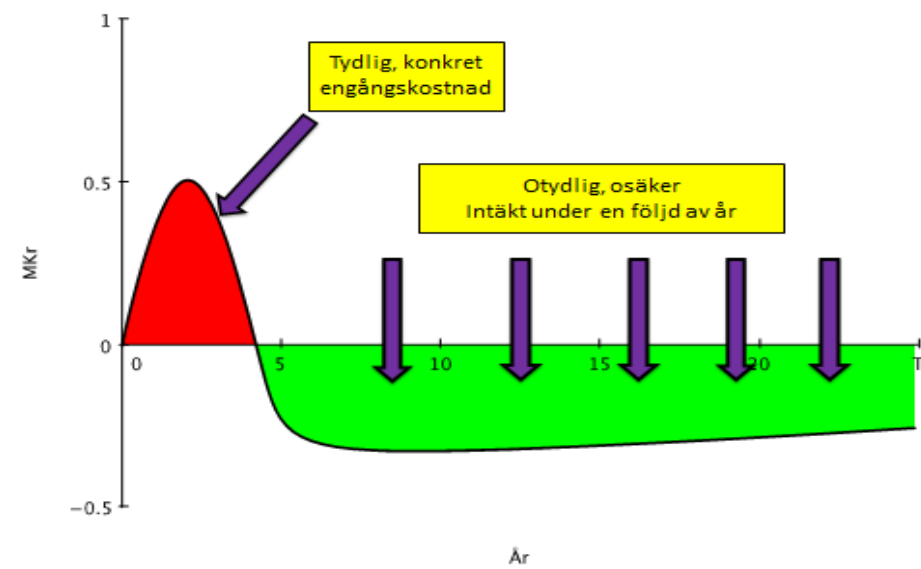
Vårt uppdrag är att undersöka hur dessa kopplingar (se figuren nedan) ser ut och se om man kan jämföra utfallet mellan de båda alternativen ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

3.2 Tanken – ett socialt investeringsperspektiv

Man skulle också kunna beskriva detta som ett paradigmskifte där man slutar se kostnader för tekniska hjälpmedel som en kostnad och i stället ser detta som socialt investeringsprojekt. Man tar en tydlig och konkret investeringskostnad för dessa ungdomar under skoltiden för att längre fram få lägre

samhällskostnader (alternativt högre samhällsintäkter) till följd av större framgång på arbetsmarknaden.

Det man i en kalkyl har att göra är att ställa den nutida säkra kostnaden mot en framtida osäker intäkt. Osäkerheten i sig gör att en sådan kalkyl rimligtvis måste förses med en känslighets- och riskanalys för att värdera olika alternativa utfall.

En annan del i en sådan kalkyl är att se i vad mån det finns vinnare och förlorare i processen. En rimlig tanke är att skolan är den som gör investeringen. Vinsterna kommer förmodligen att tillfalla kommunens socialtjänst och längre fram staten i form av minskade kostnader i framförallt socialförsäkringssystemet.

3.3 Projektets syfte

Projektets övergripande syfte är bl.a. följande;

*"Elever med kognitiva svårigheter ska förbättra sina studieresultat, nå sina uppsatta mål och klara sin skolgång (inom utsatt tid). Dessutom ska eleverna känna delaktighet i val av teknikstöd, ha ett bättre fungerande teknikstöd i skolan, ha en ökad möjlighet till att använda teknikstödet i framtida arbete eller vidare studier. Elever med kognitiva svårigheter ska i jämförelse med ungdomar utan svårighet inte i högre grad gå från gymnasieskolan ut i arbetslöshet eller andra stödformer. Eleverna ska också ha samma valfrihet av aktiviteter/sysselsättning efter gymnasiet."*¹

Ur denna syftesformulering kan vi tydligt se några olika delar.

- Teknikstödet ska ges utifrån ett delaktighetsperspektiv.
- Teknikstödet förväntas ge positiva effekter på skolresultatet.
- Detta i sin tur förväntas påverka möjligheterna på arbetsmarknaden.

¹ Ur projektbeskrivning

3.4 Projektdesign

Projektet genomförs i tre kommuner; Halmstad, Växjö och Kalmar. Man har en central projektledning på Hjälpmedelsinstitutet och tre lokala projektgrupper.

Dessa lokala projektgrupper är de som utför det konkreta arbetet med eleverna och består i regel av projektledare, arbetsterapeut och tekniker. Totalt är man 3 - 5 personer per kommun lite grand beroende på hur man fördelat arbetstiden mellan de engagerade personerna.

Vid sidan av lokala delrapporter utvärderas projektet på tre olika vis. Dels utvärderar man effekterna på elevnivå med hjälp av BAS, dels effekterna på skolnivå och dels genom denna socioekonomiska utvärdering.

3.5 Kort om målgruppen

Målgruppens storlek i detta projekt (och därmed utvärderingen) är inte självklar. En uppgift som varit till utgångspunkt för projektet är att cirka 10 % av eleverna i de berörda skolorna har någon form av kognitiva svårigheter som leder till inlärningsproblem.

Under projektiden har 213 lärare uppskattat hur många av eleverna i deras mentorsgrupper som har kognitiva svårigheter av sådan art att de leder till inlärningsproblem. I den delgrupp av lärare som anger att de väl vet hur många elever med kognitiva svårigheter de har är det 18,7% av eleverna. Om man istället utgår från de lärare som anger att de inte har lika god kunskap om sina elever erhåller man siffran 15,6% av eleverna som har kognitiva svårigheter. Med andra ord förefaller siffran 10 % som varit utgångspunkt både för projektet och, utifrån försiktighetsprincipen, basen för våra kalkyler vara ordentligt i underkant.

I delrapporten från Kalmar i december 2012 anger man att det handlar om cirka 400 elever varav man hunnit screena och ”ta med i projektet” 204 st. Dessa elever har både kartlagts och fått någon form av stöd i form av appar, iPad eller iPhone. Man har sålunda cirka 200 elever på väntelista.

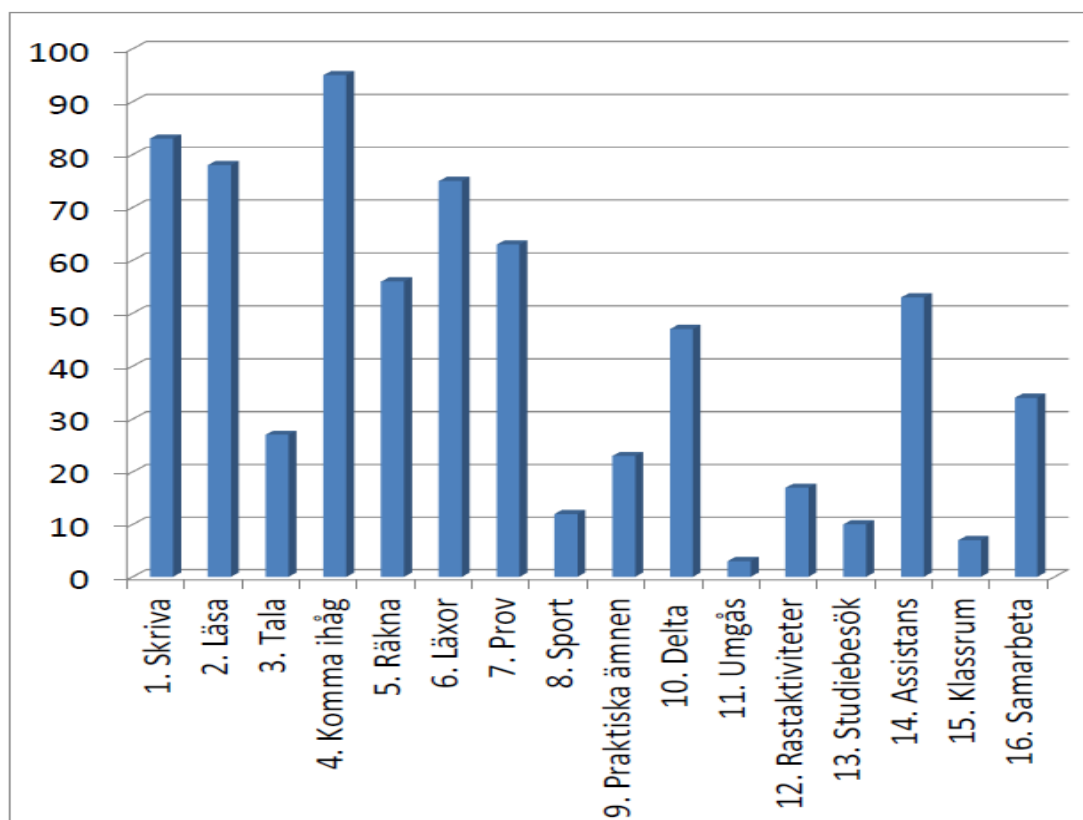
Av dessa 204 elever hade 82 elever förutom kognitiva svårigheter någon form av diagnos. Exempel på diagnoser är Aspergers syndrom, ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), ADD (Attention Deficit Disorder), OCD (Obsessive Compulsive Disorder) eller tvångssyndrom, ångesttillstånd, läs & skrivproblematik, ryggmärgsbräck, CVI, stressymptom, hörselskada och depression). Många av dessa tillstånd är kända att de också kan ge kognitiva svårigheter.

I den lokala delrapporten från projektet i Halmstad ger man följande exempel på hur detta kommer till uttryck bland de unga i projektet.

- * Har svårt att själv påbörja en arbetsuppgift, ta initiativ.
- * Har svårt att planera/organisera/strukturera.
- * Kommer försent på morgonen eller mellan lektioner.
- * Har dålig tidsuppfattning.
- * Har kort arbetsminne, glömmer instruktioner.

- * Klarar kortare arbetsuppgifter men inte inlämningsarbeten.
- * Kan ha svårigheter med det sociala samspelet.
- * Har ångest/oro.
- * Har sömnsvärigheter.

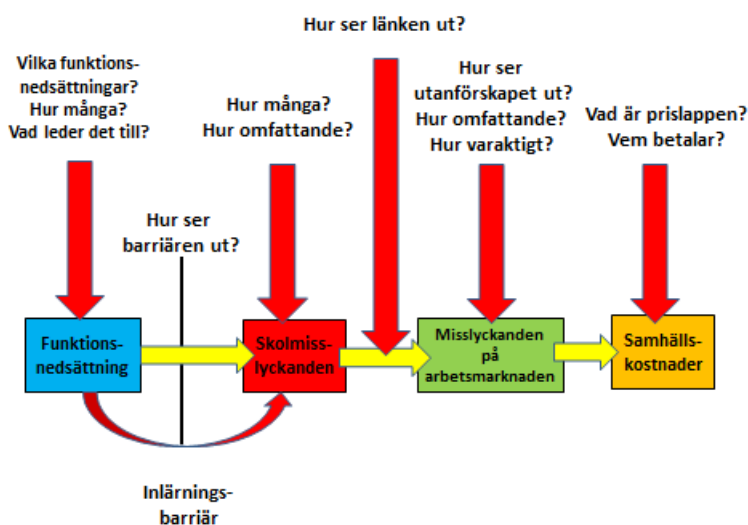
I en annan delrapport från Kalmar har man beskrivit i vilka sammanhang och kring vilka frågor/tema de berörda eleverna behöver stöd. Resultatet ser vi i tabellen nedan.

4. EFFEKTER AV PROJEKTET

4.1 Mekanismer

Det man alltså vill göra i projektet är att identifiera ett antal elever med sådana svårigheter att detta, om man inte vidtar åtgärder, kan skapa olika former av inlärningsbarriärer som påverkar skolresultaten i negativ riktning.

Hypotesen är att dessa skolmisslyckanden på olika sätt påverkar möjligheterna att ta sig in på arbetsmarknaden i samma omfattning som andra elever. Detta i sin tur leder till att ett antal olika samhällskostnader uppstår. Det man i projektet ur ett socioekonomiskt perspektiv är intresserad av är dels vilka samhällskostnader detta kan leda till och dels vilka eventuella vinster som kan uppstå om man med hjälp av lämpligt teknikstöd reducerar effekterna av dessa inlärningsbarriärer.

4.2 Kognitiv svårighet

4.2.1 Vad pratar vi om?

Det gemensamma för deltagarna i projektet är att de har någon form av svårighet som kan leda till eller har lett till inlärningsssvårigheter i skolan på ett sådant vis att det kan påverka skolresultatet. Dessa svårigheter kan vara av många olika slag. Bland annat följande har identifierats.

- Dyslexi eller dyskalkyli.
- Svårigheter inom det neuropsykiatriska området såsom, ADHD, Asperger, autism, ADD, Tourette etc.
- Psykisk sjukdom av olika slag.

- Fysiska svårigheter av olika slag såsom hörselskada, hjärnblödning, ryggmärgsbråck, etc.
- Lindrig utvecklingsstörning.
- Olika kombinationer av ovanstående.

4.2.2 Problem till följd av den kognitiva svårigheten

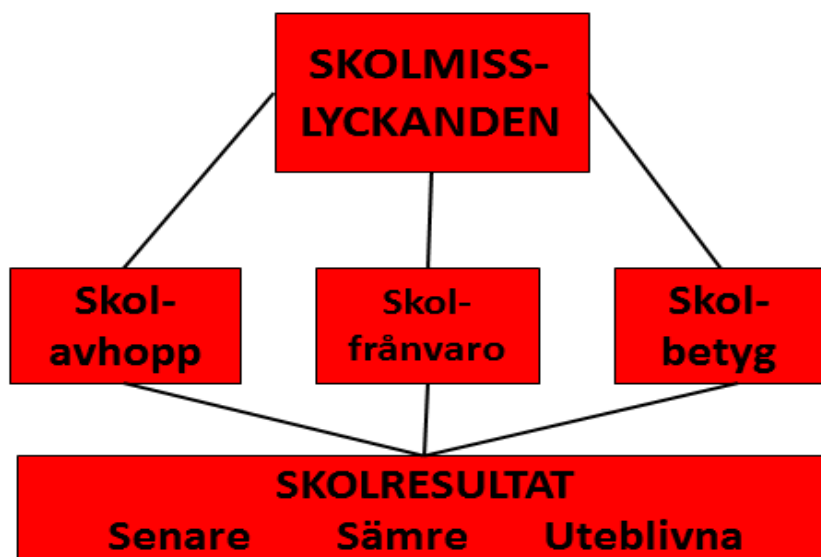
Dessa svårigheter leder till ett antal olika konkreta besvär och/eller problem i skolsituationen. I den basenkät som gjorts med de elever som deltar i projektet har bland annat följande svårigheter angivits.

- Koncentrationssvårigheter.
- Svårigheter att planera skolarbetet.
- Trötthet.
- Stressintolerans.
- Bristande impulskontroll och/eller dålig uthållighet.
- Svårt att komma igång.
- Brist på struktur.

4.3 Skolmisslyckanden

En grundtanke i projektet är att elevernas svårighet kan leda till olika former av skolmisslyckanden. Detta kan, något missvisande, leda till tanken att skolmisslyckanden är ett entydigt och digitalt begrepp, man lyckas eller misslyckas. Så är det inte. Skolmisslyckanden kan variera både till art och till omfattning.

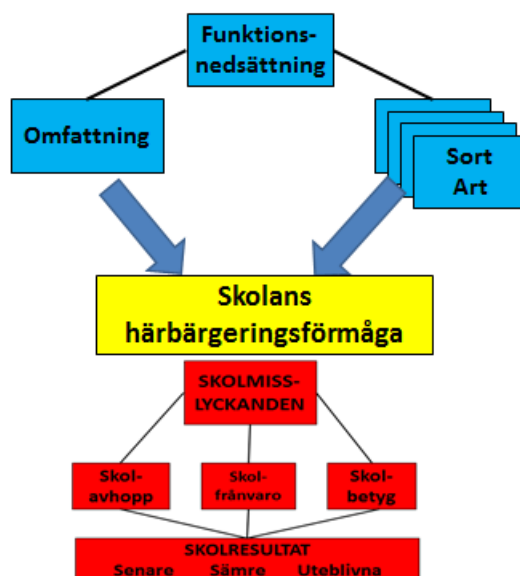
Till att börja med kan det handla om skolbetygen som sådana. Eleven kanske fullgör sin skolgång precis enligt plan och norm, men med mindre framgång än vad som skulle kunna vara möjligt. Sämre betyg. Men det skulle också kunna vara så att eleven har en betydande frånvaro som direkt eller indirekt leder till sämre betyg, sämre resultat eller att skolgången försenas med senare inträde i arbetslivet som följd. I värsta fall kan också skolmisslyckanden leda till att eleven hoppar av och lämnar skolan utan att få slutbetyg.

Dessa olika förlopp kan tillsammans eller var för sig leda till ett sämre eller senare skolresultat och i värsta fall till att man inte fullgör sin skolgång och inte får några skolbetyg alls.

4.4 Kognitiva svårigheter och skolmisslyckanden

En tanke i detta projekt är att en svårighet på ett eller annat vis kan leda till inlärningsproblem som direkt (via rent kunskapsmässiga misslyckanden) eller indirekt (via psykologiska eller sociala mekanismer) leder till olika former av skolmisslyckanden. Vad som då avgör effekterna är dels svårighetens art (dyslexi, ADHD, autism liknande tillstånd eller vad det kan vara) och dels omfattningen eller svårighetsgraden av denna svårighet.

Men kausaliteten är inte självklar eller linjär. Det finns mängder av faktorer som kan förstärka eller reducera denna mekanism. En av dessa är vad man lite svepande skulle kunna kalla skolans härbarings eller ackommodationsförmåga. Det finns skolor med god förmåga att hantera elever med inlärningsproblem och det finns skolor med mindre god sådan förmåga. Avgörande för effekterna för eleven av en viss svårighet kan alltså bl.a. vara skolans förmåga att hantera denna.

Det är denna länk mellan svårigheten och skolresultatet som övriga utvärderingar av projektet vill fånga.

4.5 Misslyckanden på arbetsmarknaden

Det vi här är intresserade av är kopplingen mellan skolmisslyckanden och arbetsmarknadsmisslyckanden. Även begreppet misslyckanden på arbetsmarknaden är otympligt och alltför schablonmässigt. I dess mest tydliga form handlar det om att vara utestängd från arbetsmarknaden – permanent eller tillfälligt. Den tillfälliga utestängningen kan handla om både perioder av utestängning senare i livet eller om ett sent inträde på arbetsmarknaden till följd av t.ex. svaga skolresultat eller försenad skolgång.

Men det kan också handla om låg närvaro på arbetsmarknaden antingen till följd av ofrivilligt deltidsarbete eller förhöjda och/eller förlängda perioder av arbetslöshet.

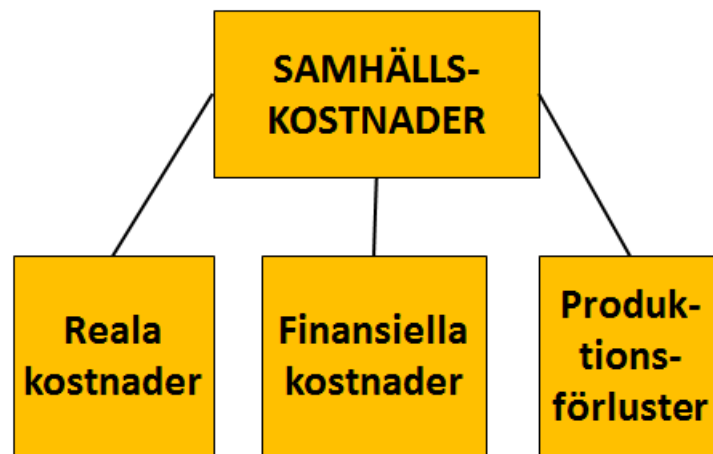
Svaga skolresultat kan också leda till att man får en anställning under den egentliga kompetensnivån med lägre lön som följd. Privatekonomiskt leder detta till lägre livsinkomst och samhällsekonomiskt innebär det BNP-förluster genom att det aktuella humankapitalet inte kan användas fullt ut. Detta förhållande kan vara tillfälligt eller permanent under hela yrkeslivet.

4.6 Samhällskostnader

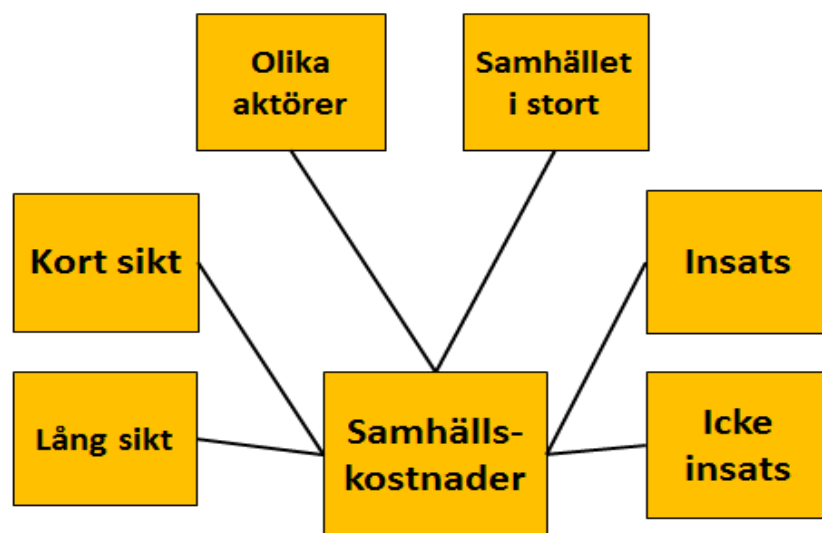
Misslyckanden på arbetsmarknaden leder till olika former av samhällskostnader. Först och främst har vi det förlorade produktionsvärdet. Detta uppstår till följd av att människor som skulle kunna arbeta (helt eller delvis) inte tas i anspråk och deras bidrag till folkhushållet (det som ibland kallas deras BNP-bidrag) därmed uteblir helt eller delvis, under kortare eller längre perioder.

Till detta kommer kostnader för olika insatser i form av prevention, vård eller rehabilitering som riktas mot den person det gäller. Det kan vara allt från läs- och skrivstöd för dyslektiker i skolan till avgiftning och missbruksvård för unga missbrukare. Detta är vad vi kallar reala kostnader.

Den tredje gruppen av kostnader uppstår för att marginaliserade människor ofta inte kan försörja sig själva eller sitt hushåll. Det kan handla om allt från sjukpenning, via aktivitetsersättning eller ekonomiskt bistånd till A-kassa och sjukersättning. Dessa kostnader kallar vi finansiella kostnader.

I en konventionell samhällsekonomisk analys är man i regel intresserad av vilka effekter av en åtgärd som uppstår för samhället i stort. Men samhället är en abstraktion. I vår analys vill vi också se hur denna kostnad fördelas mellan olika aktörer i samhället. Att ge underlag till att besvara frågan; ”what’s in it for me”? Men det är också betydande skillnader på att studera kostnaderna på kort eller lång sikt. Vi talar här om gymnasieungdomar. Effekterna av en framgångsrik insats har konsekvenser i många decennier framåt.

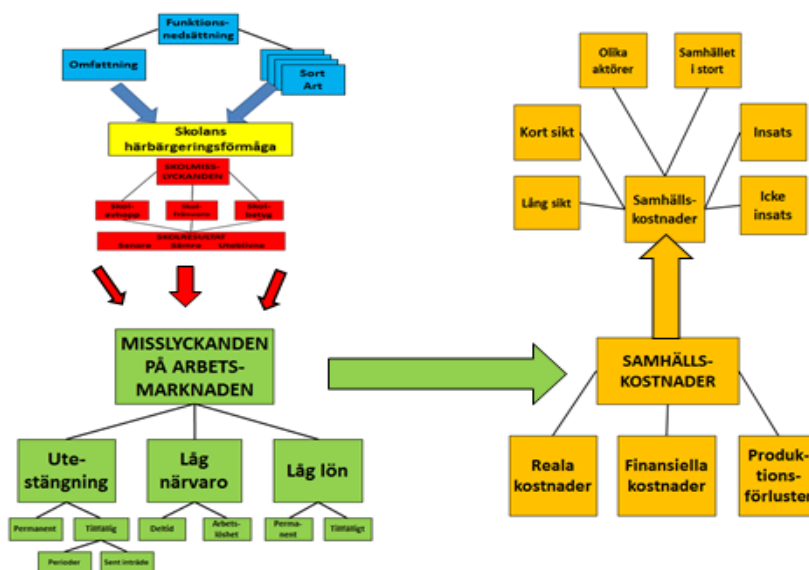

Slutligen är det naturligtvis också viktigt att jämföra kostnader på kort och lång sikt med och utan en insats. Förmodligen kommer man att upptäcka att det inte bara är kostnadernas storlek som varierar utan också deras fördelning mellan olika aktörer.

5. KEDJAN VI VILL FÖLJA

5.1 Kedjan

Sammanfattningsvis är vi alltså intresserade av att följa hur kognitiva svårigheter kan tänkas påverka skolresultaten för deltagarna i projektet. Därefter vill vi spåra hur detta på olika vis leder till konsekvenser på arbetsmarknaden.

Dessa konsekvenser leder till olika former av samhällskostnader – reala kostnader, finansiella kostnader och produktionsförluster. Det vi vill göra är att se hur dessa kostnader påverkar olika samhällsaktörer på kort och på lång sikt. Slutligen vill vi jämföra skillnaden i samhällskostnader beroende på om vi gör en insats i form av teknikstöd eller ej. Vi vill ställa denna sociala investeringskostnad för en intervention i relation till effekterna av ett sorts ”business as usual” scenario eller ett icke interventionsalternativ.

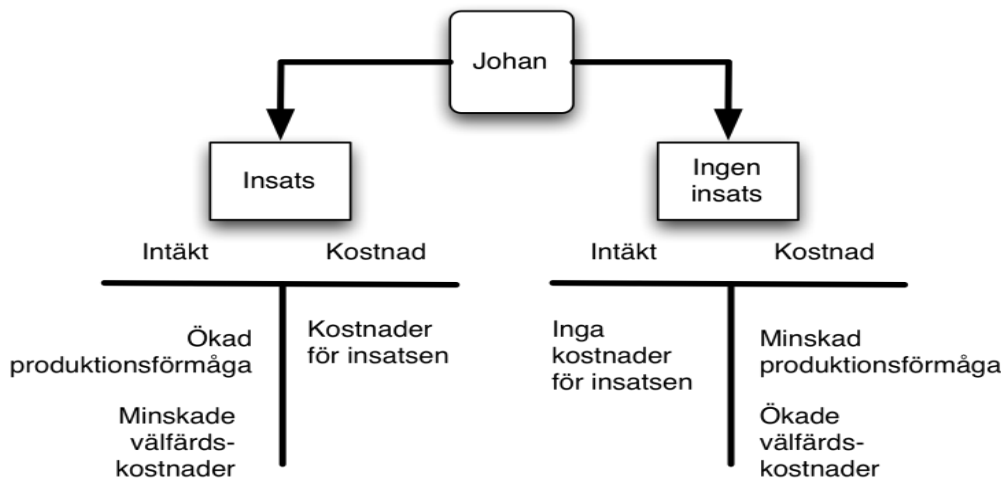
5.2 Vad är det vi värderar?

Då man idag överväger att göra någon form av insats på individnivå eller mer generell nivå kan man ganska enkelt skaffa sig en bild av vad det kostar att genomföra insatsen. Låt oss exemplifiera.

”Johan är en sju år gammal kille som har haft det trassligt sedan dagistiden. Han slåss med andra barn, är besvärlig för de vuxna och hans ensamstående mamma lyckas inte riktigt hantera detta. Skolan och socialtjänsten i samarbete med BUP och vuxenpsykiatri (för att stödja hans mamma) överväger att göra en insats. Man pratar om neuropsykiatrisk utredning. Har han kanske ADHD? En personlig assistent i skolan och insatser från en specialpedagog övervägs. Kanske en kontaktfamilj för att avlasta mamman”.

Det går tämligen enkelt att skaffa sig en bild av vad denna insats kostar för Johan. Mer sällan försöker man bedöma vilka intäkter en viss insats kan leda till om man lyckas. En framgång kan leda till att Johan lyckas i skolan, får ett arbete, försörjer sig och betalar skatt. Han kommer inte att belasta

välfärdssystemen i samma utsträckning. Oftast beror detta förbiseende av intäktssidan på att man inte vet hur man rent konkret ska gå tillväga för att värdera och jämföra de båda alternativen.

Intäkter av en framgångsrik insats är oftast samma sak som kostnaden för en utebliven insats. Kostnaden för icke-interventionen. Låt oss för enkelhetens skull anta att en utebliven insats leder till att Johan misslyckas i skolan, inte lyckas få tillträde till arbetsmarknaden och som vuxen hamnar i ett mer eller mindre livslångt utanförskap. Vägen dit skulle kunna se ut på följande vis.

”Av olika skäl väljer man att inte göra denna riktade insats mot Johan och hans mamma. Under lågstadiet tilltar svårigheterna. Han skolkar ofta. Snattar i butiker. Har svårt att hitta kompisar men knyter an till ett gäng äldre killar av tvivelaktig natur. Som en följd av detta hänger han inte riktigt med i studierna. Hans läsförståelse utvecklas mycket sakta. Han avskyr matematik. Han har stora koncentrationsproblem, i all synnerhet då det är stökigt runt omkring honom.

Han är inte dum, men lyckas sällan koncentrera sig, och fullföljer endast undantagsvis de uppgifter han tar på sig. Han börja röka ganska tidigt och det föreligger redan i 6:e klass misstankar om att han använder cannabis. Man provar olika stödinsatser kring Johan som inte ger önskad effekt. Han blir allt mer och mer marginaliserad i klassen. Antingen bortglömd eller klassens buse. Några enstaka gånger klassens clown. Elevvårdskonferenserna avlöser varandra i strid ström. Hans mamma blir allt mera tyngd av detta. Puberteten blir utomordentligt besvärlig för Johan som ofta uteblir från skolan. Han får vredesattacker och blir starkt utagerande. Några av lärarna medger att de är rädda för honom och hans vredesutbrott. Han dricker en hel del. Hans mamma oroar sig. Mellan varven orkar hon inte med och blir sjukskriven kortare och stundtals längre perioder. Johan är en mycket arg ung man med mängder av uppdämd ilska. Han har lätt för att ta till våld, särskilt då han har druckit. Han kommer under sitt vuxna liv att gång på gång dyka upp i belastningsregistret. Många av hans domar kommer att handla om misshandel och grov misshandel”.

Vad är kostnaden för detta i form av förlorade produktionsvärden och ökade välfärds-kostnader? Då man ska ta ställning till en preventiv eller rehabiliterande insats krävs det ett synsätt, en analysmodell och kunskap som gör det möjligt att ställa de båda alternativen - insats respektive icke insats - mot varandra.

Låt oss för exemplet skull anta att olika myndigheter lyckats enas om ett projekt -*Rädda Johan* - och att detta kostar 500 000 kr att genomföra. Vi har därmed en kortsiktigt mycket tydlig kostnad.

5.3 Relationen mellan skolmisslyckanden och arbetsmarknadsmisslyckanden

Kärnan i detta projekt är att genom teknikstöd i skolan i ett första steg lyckas bättre i skolarbetet och senare i livet minska risken att på ett eller annat vis misslyckas i arbetslivet. För att kunna sätta ett ekonomiskt mått på detta måste man veta vissa saker.

- Hur omfattande skolmisslyckandet skulle kunna tänkas vara om projektets insatser inte ägde rum.
- Vilka effekter detta skulle kunna ha på risken för utanförskap på arbetsmarknaden.
- Vilka effekter projektets insatser kan tänkas ha på detta.

Dessa tre saker är naturligtvis svåra att veta något säkert om. Svårigheten är bl.a. att spåra kausaliteten i dessa förlopp. Låt oss börja med kopplingen mellan skolresultat och misslyckanden på arbetsmarknaden. Här finns det vissa saker man vet mer än andra. Man vet i en allmän kvalitativ mening att det finns en stark koppling mellan svaga skolresultat och misslyckanden på arbetsmarknaden. Men hur ser denna koppling mer exakt ut?

SCB säger i sina välfärdsundersökningar att av alla som börjar gymnasiet är det cirka 20-25 % som avbryter skolan av olika skäl. Bland avhopparna står 20 % utanför arbetsmarknaden och bland de som fullföljer gymnasiet är det 5 %. Risken för utanförskap är med detta mått med andra ord fyra gånger högre hos avhopparna.

I en TCO-rapport² där man studerar ungas utanförskap på arbetsmarknaden säger man tydligt att det finns en stark överrepresentation av skolmisslyckanden bland unga långtidsarbetslösa, de som uppbär försörjningsstöd och aktivitetsersättning. Noga räknat säger man att bland unga i åldern 20-24 år som uppbär ekonomiskt bistånd har 70 % ett skolmisslyckande bakom sig. Gruppen som är ekonomiskt inaktiv eller står utanför arbetsmarknaden är bland de som inte fullgjort gymnasiet 4-5 gånger större än de som fullgjort gymnasiet. 53 % av de som inte fullgjort gymnasiet är vid 24 års ålder ekonomiskt inaktiva (d v s är inte i arbete).

I en annan studie från TCO³ anges att de som endast har grundskola eller avbryter gymnasiestudierna föreligger en överrepresentation kring socialbidrag med 505 % och med arbetslöshet med 60 % samt en underrepresentation på arbetsmarknaden med 25 %. Man säger också att de som inte snabbt efter ungdomstiden får arbetslivserfarenhet riskerar lägre framtida inkomst och får svårare att få heltidsanställning och/eller tillsvidare anställning.

Socialstyrelsen anger i en annan rapport⁴ att avhopparna från gymnasiet har mellan 4 och 5 gånger större sannolikhet än de som fullgör gymnasiet att vare sig komma in på arbetsmarknaden eller fortsätta sina studier. För de som inte alls börjar gymnasiet är sannolikheten för ett sådant utanförskap mellan 7 och 8 gånger högre än för gruppen som fullgör gymnasiestudierna. Man säger också att bland de som fullgör gymnasiestudierna är det endast en liten del (5-10 %) som efter fyra år vare sig studerar eller arbetar. Man säger också i rapportens kapitel 7 att utbildningskarriären avgörs redan i grundskolan. Låga betyg efter grundskolan ger dramatiskt ökad risk för självmord, narkotikamissbruk, brottslighet, beroende av ekonomiskt bistånd och tidigt föräldraskap.

² TCO, Vägar till arbete, TCO, 20xx

³ TCO-rapport nr 2 2011

⁴ Socialstyrelsen, Social rapport 2010

IFUA säger också något om trenden för unga som inte fullgör gymnasieskolan. Bland de som var födda 1970 och inte hade gymnasiekompetens hade 70 % jobb vid 21 års ålder. 7 år senare hade denna siffra sjunkit till 30 %, vilket säger något om utvecklingen av de formella kompetenskraven på arbetsmarknaden. Utestängningsmekanismerna för de som misslyckas i skolan förefaller har förstärkts högst betydligt.

I de olika studierna är mönstret likartat även om detaljerna skiljer sig åt. Det förefaller dock rimligt tryggt att påstå följande.

- Det finns en klar och entydig koppling mellan misslyckanden både i grundskolan och gymnasieskolan och misslyckanden på arbetsmarknaden.
- Om man ska kvantifiera så förefaller sannolikheten för utanförskap vara minst 4 gånger större bland de som misslyckas i skolan än de som lyckas. Annorlunda uttryckt om 5 % av de som lyckas i skolan och står utanför arbetsmarknaden så är motsvarande siffra för de som misslyckas i skolan 20 %.
- Detta mönster verkar accelerera och förstärkas vilket kan förklaras utifrån arbetsmarknadens allt strängare krav på formell kompetens.
- Vid sidan av utanförskapet på arbetsmarknaden uppstår för de som misslyckas i skolan en mängd andra följdproblem för denna grupp som leder till ökad välfärdskonsumtion och ökade samhällskostnader.

5.4 Många svaga kausalitetslänkar

Då man ska översätta detta till konkreta kalkyler uppstår några olika problem.

- Vi vet inte exakt vad som skulle kunna hända med målgruppen i projektet om inte insatser skulle ha gjorts. Vi saknar kunskap om gruppens förväntade framtida utveckling. Mera konkret, vi har ingen kontrollgrupp.
- Vi vet inte heller annat än i mycket begränsad utsträckning mer exakt och i en statistisk mening vilka effekter projektet har på vare sig kort- eller långsiktig skolframgång.
- Vi vet i än mindre grad hur detta kan tänkas slå mot framtida framgång eller misslyckanden på arbetsmarknaden.

Detta är uppgifter som man i den bästa av världar skulle kunnat få om hade kunnat följa målgruppen under mycket lång tid och haft tillgång till en slumpmässigt vald kontrollgrupp. Detta är inte fallet.

Vad gör man då? Den erfarenhet vi har från andra sammanhang är att man får lösa detta genom att göra **ett antal rimliga och transparanta antaganden om ett antal scenarios eller förlopp** som man därefter prissätter och gör analyser av.

Detta kommer inte att ge oss några exakta svar om projektets socioekonomiska effekter men det kommer att ge oss rimlig uppfattning av vad prislappen är för att misslyckas – d v s icke interventionsalternativet. Det kommer också att ge oss en bild av hur duktig man behöver vara i ett projekt av detta slag för att passera ”break even” i ekonomisk mening.

6. ATT AGERA

6.1 Tekniska hjälpmedel

Tekniska hjälpmedel kan betyda många olika saker. I det här projektet är det fråga om ett begränsat antal och tämligen billiga hjälpmedel det handlar om t, ex.

- iPad
- iPhone
- Applikationer till dessa
- Tidsstöd som time-timer eller timstock
- Ljudförstärkare
- Dator

Det handlar främst om att få hjälp med att, med dessa hjälpmedel, skapa struktur och ordning i sin vardag. Det man kan konstatera är att de flesta av dessa hjälpmedel är utomordentligt billiga. I inköpskostnad handlar det mycket sällan om belopp över 5 000 – 10.000 kronor.

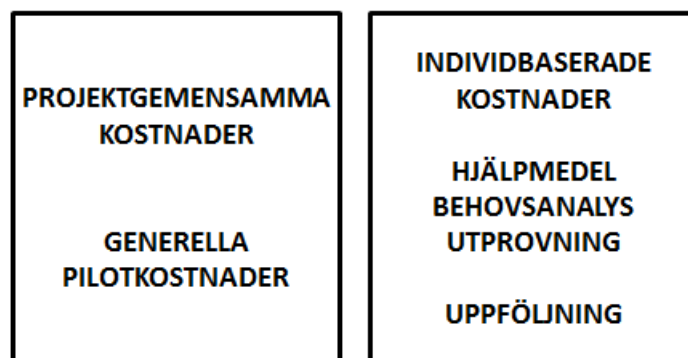
6.2 Investeringskostnader för tekniska hjälpmedel

Denna utvärdering handlar primärt om vilka ekonomiska effekter som kan uppstå till följd av insatsen ”tekniska hjälpmedel”. Tanken är att ställa kostnaden för insatsen i relation till vad ”icke intervention” skulle kunna leda till.

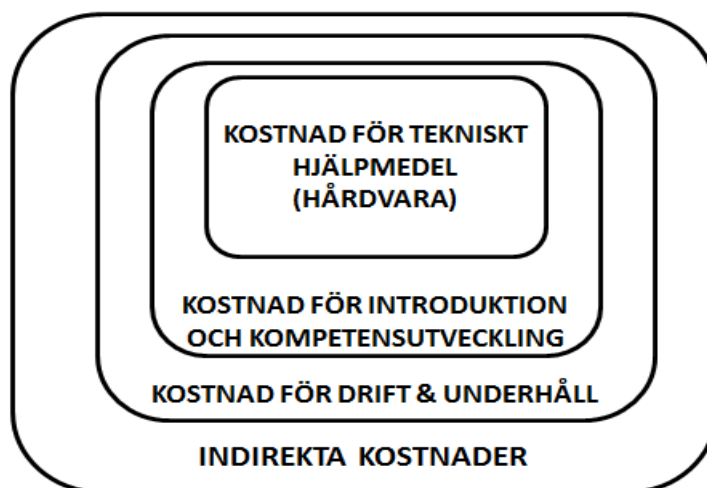
Detta kan man närma sig på flera olika vis. Till att börja med kan man konstatera att kostnaderna i projektet på lokal nivå uppgår till 10,5 Mkr fördelat på de tre kommunerna eller 3,5 Mkr vardera. Dessa kostnader kan i sin tur fördelas på två huvudgrupper. Den ena är projektgemensamma kostnader, d v s sådana kostnader som inte går att direkt knyta till den enskilde eleven. Det kan handla om allt från ledning av projektet, information, utbildning, marknadsföring till lärare och inte minst upptäckt och identifiering av de elever som behöver stöd. En del av dessa kostnader är dock unika just på grund av att detta är en sorts pilot- eller försöksverksamhet med utvecklings- och utvärderingskostnader av icke obetydligt slag. Dessa senare kostnader bör rimligtvis borträknas då man i en social investeringskalkyl ska ta ställning till vad som utgör kostnaden för en insats eftersom de i en eventuell verkställighetsfas sannolikt kommer att försvinna.

Den andra delen utgörs av kostnader som direkt går att knyta till den enskilde eleven. Dessa kostnader består i sin tur av två delar. Den ena, förmodligen den mindre delen, är de rent konkreta kostnaderna för att inköpa det tekniska hjälpmedlet. Den andra delen utgörs av alla hanteringskostnader som är förknippade med detta, allt från identifiering av elev via behovsanalys och utprovning av hjälpmedlet, ungefär som skildras i figuren nedan. Även i denna del av kostnaderna ingår en viss form av utbildning, den utbildning som är nödvändig för att få hjälpmedlet att fungera i klassrummet.

Projektkostnader

På annat vis kan man, med utgångspunkt i figuren nedan säga att kostnaden för själva hjälpmedlet är den första delkostnaden. Till detta kommer kostnader för introduktion, utbildning och kompetensutveckling för att anpassa och använda hjälpmedlet. Därtill kommer på lite sikt kostnader för långsiktig drift och underhåll. Slutligen kommer de indirekta kostnaderna- I detta ingår ”systemkostnaderna” för att hålla igång och driva hela denna verksamhet.

En första överslagsberäkning av kostnaderna för dessa hjälpmedel är att utgå från de 10,5 Mkr som finns för projektets lokala del och dela med de cirka 420⁵ elever som finns inrapporterade i den uppföljning som skett (d v s i genomsnitt cirka 140 elever per kommun). Detta ger en genomsnittskostnad per elev i projektet på cirka 25 000 kronor. Men denna kostnad inkluderar då alla de merkostnader i projektet som är en följd av att man är ett försöks-, pilot- och utvecklingsprojekt. Det är ingen orimlig tanke att 20-30 % av de totala lokala projektkostnaderna skulle kunna vara sådana kostnader. I så fall blir den genomsnittliga kostnaden per deltagande elev cirka 20 000 kronor.

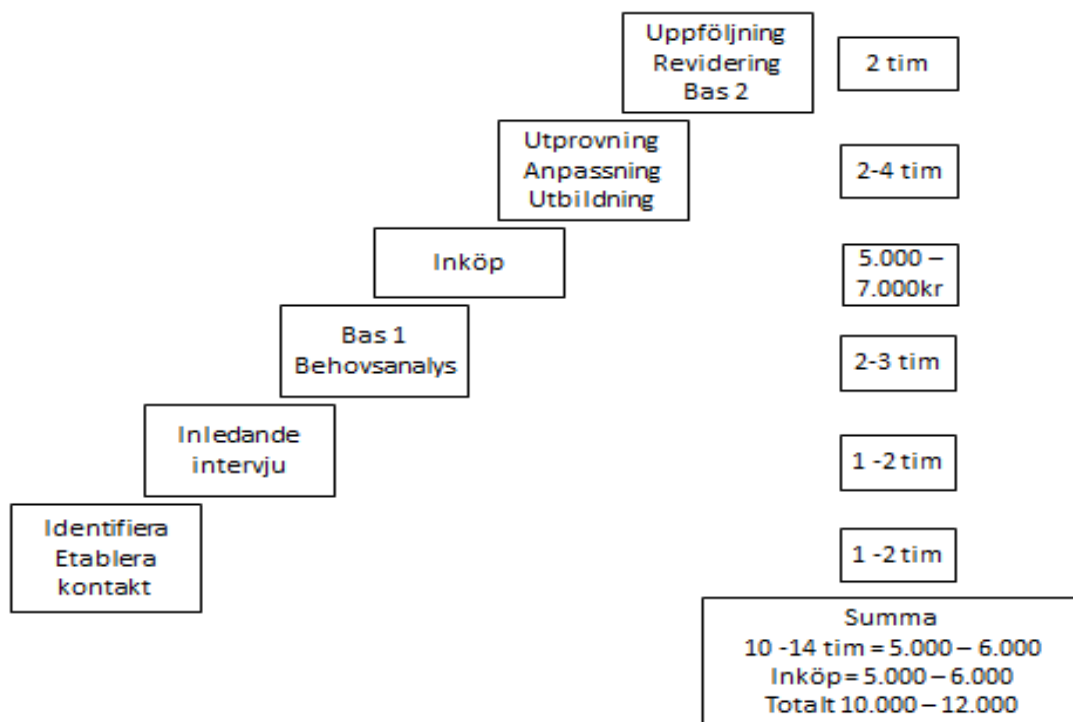
Men detta är den genomsnittliga kostnaden för projektet i sin helhet. De tre delprojekten har haft helt olika förutsättningar. I Kalmar fanns redan från början en struktur för att fånga dessa elever varför

⁵ Det bör nämnas att antalet rapporterade elever i projektet förändrats under denna utvärderings gång. Då slutversion av rapporten tagits fram var det rapporterade antalet 420 stycken

tämligen lite resurser gått åt för att identifiera elever och man har i stället kunnat lägga mycket tid på de enskilda eleverna. Där har man med sina 3,5 Mkr tagit in cirka 200 elever i projektet. Detta ger en genomsnittskostnad per elev i projektet på cirka 17 500 kronor

Ett tredje sätt är att se vilka arbetssteg som ingår i processen kring eleven och tidsätta varje sådant steg. I våra intervjuer har vi på olika vis gjort detta tillsammans med några av de intervjuade vilket illustreras i figuren nedan. Tidsåtgången avser en normalelev utan alltför stora komplikationer. Vi har här gjort antaganden om timkostnaden för insatser av IT - tekniker och arbetsterapeut som bygger på vad denna typ av tjänster kostar på en öppen marknad.

Vi finner då att den elevbundna kostnaden uppgår till 10 000 - 12 000 Skr. Till detta ska läggas kostnader av generell natur som bör utfördelas på varje elev i projekt. Detta ger en genomsnittskostnad på cirka 15 000 Skr vilket stämmer ganska väl med de kostnader vi tidigare fått för Kalmardelen av projektet.

I de kommande kalkylerna kommer vi av försiktighetskäl (d v s vi vill inte underskatta kostnaden för insatsen) att utgå från kostnaden 21 000 kronor per deltagande elev i projektet.

6.3 Effekter på skolresultaten

6.3.1 Några elevbilder

Som vi tidigare har påpekat finns det när denna socioekonomiska utvärdering görs vare sig kort- eller långsiktiga mått på vilken förändring den gjorda insatsen har haft vare sig på skolresultat och än mindre på möjligheten att i framtiden lyckas på arbetsmarknaden. Däremot finns det rikligt med konkreta exempel på vad som hänt enskilda elever både i form av intervjusvar vi fått och från de berörda kommunernas delrapporter. Så här skriver man i Halmstadsdelrapport.

"En flicka är kallad på elevvårdskonferens p.g.a. hög frånvaro och stor risk för icke godkända betyg i samtliga kurser förutom arbetsplatsförlagd utbildning (där hon gör strålande ifrån sig). Rektors bedömning är att flickan måste läsa om en hel årskurs, alternativt byta inriktning på sin utbildning (till lärlingsutbildning). Det viktiga, menar rektor, är att flickan inte får fortsätta att misslyckas. Flickan och hennes föräldrar är uppgivna och villrådiga. Flickan säger att hon är orolig i kroppen, inte kan koncentrera sig längre stunder och inte orkar göra inlämningar (för det är så jobbigt att komma igång så jag struntar i det helt och hållet). Föräldrarna säger att flickan kanske är lite ovanligt trött och arg men så är ju tonåringar. Egentligen vet både flickan och föräldrarna med sig att hon är på rätt program och borde kunna visa att hon också kan mer än det som faktiskt syns. Rektor får en känsla av att någonting fattas i bilden av eleven, men vet inte riktigt vad. I förbifarten frågar rektor om flickan och hennes föräldrar skulle kunna tänka sig att träffa arbetsterapeuten på skolan (som just nu arbetar med elever i behov av "speciellt" stöd). Så träffas de. Arbetsterapeuten får rektor att vila på sitt beslut över sommaren och ge flickan en chans att visa att hon "visst kan". När rektor träffar flickan och hennes föräldrar möter hon en helt annan treklöver. Flickan har med stöttning av arbetsterapeuten dels gjort en psykologutredning (som visar på koncentrationssvårigheter) dels börjat använda iPad som teknikstöd i skolan (främst struktur, inlämningar, tidtagare). Flickan är betydligt gladare liksom hennes tacksamma föräldrar. Resultatet av mötet (eftersom rektor fått veta att flickan gör bra ifrån sig med skolarbetet) blev att flickan fortsätter sin utbildning på samma program, i samma klass. Det arbetsterapeuten hade önskat här är en närmare kontakt med psykologen för att kunna följa upp den psykologiska biten av flickans problematik. Nu sker denna utanför skolan som om den inte är en del av henne och inte har betydelse för skolarbetet."

Från Kalmar skildrar man i sin delrapport följande;

"Svårighet: En elev på gymnasieskola som hade svårt att komma i tid, glömde bort läxor och till och med prov vid några tillfällen. Eleven sköt alltid upp studierna till sista minuten och när han väl gjorde dem var det inte alltid hans resultat korrelerade med uppgiften. Eleven har en MacBook Air som han använder till att skriva, surfa och kolla facebook på samt en iPhone som han enbart använde som telefon.

Teknikstöd: Eleven fick en kalenderapp till sin iPhone med inlagd standardpåminnelse på 15 minuter, vi såg till att datorn synkroniserade med telefonen (kalender, mail, etc.). Han fick en läxläsningssapp (iStudiez Pro) till iPhone och samma app till datorn och dessa synkroniserades. Hans mappar strukturerades i Dropbox ämnesvis. Arbetsterapeuten har också hjälpt honom att planera sin läxläsning över flera dagar under begränsade tider (här används kalendern mycket) och försökt att balansera skola och fritid. Schemat lades in i kalendern. Eleven fick också en sömnapp (Sleep Cycle) för att underlätta uppvaknande på morgonen och därmed förbättra närvaron vid dagens första lektion.

Resultat: Dessa åtgärder har resulterat i bättre närvaro på lektionerna, han missar numera inga prov. Eleven är den som bland sina kompisar "har koll på läget" vilket har stärkt hans självförtroende. Han tappar inte bort dokument utan samlar alla dokument på ett och samma ställe som han har full tillgång till. Hans läxläsning är på uppåtgående."

I en av våra intervjuer hade vi själva tillfälle att träffa tre elever för att fråga dem om effekterna av det teknikstöd de fått. Det visade sig att alla tre hade dyslexi och/eller dyskalkyli i en eller annan form och kombination. De hade alla långvariga erfarenheter av misslyckanden under praktiskt taget hela grundskolan. De kunde tydligt skildra hur detta påverkat dem i form av eroderad självkänsla, känslan av att vara dum, känslan av att vara annorlunda och mobbing från kamraterna. Detta hade ibland också skett i kombination med en okunnig och till och med nedlåtande behandling från olika lärare. Som resultat kunde dessa elever skildra allt från depression via lust att hoppa av skolan till självskadebeteenden och rena självmordstankar. De hade samtliga gått nio år i grundskolan utan att någon av dem fått diagnos för och hjälp med denna svårighet. Naturligtvis ett mänskligt och

ekonomiskt slöseri av stora mått. De hade nu fått hjälp i form av olika tekniska lösningar på detta, främst iPad med olika applikationer. Detta hade totalt förändrat deras skoltid. De kände nu att de kunde prestera efter sin förmåga och inte längre behövde bära känslan av misslyckanden och hopplöshet. Samtliga tre hade konkreta yrkesplaner för sitt vuxenliv.

Det finns med andra ord rikligt med ”anekdotisk kunskap” som gång på gång på skildrar hur dessa tämligen enkla och till synes triviala tekniska hjälpmedel för eleverna har varit helt avgörande för att stanna kvar i skolan och lyckas med sina skolresultat.

6.3.2 Några enkätresultat

Då man tillfrågat eleverna i de berörda kommunerna om effekter av arbetet får man följande svar, här redovisade som preliminära resultat från utvärderingen

- 77 % av eleverna anger att de har förbättrat eller mycket förbättrat att hantera besvärliga situationer i skolan
- 72 % av eleverna anger att de har förbättrat eller mycket förbättrat sina studieresultat
- 90,7% känner sig helt delaktiga och 8,4% delvis delaktiga i valet av teknikstöd, 0,9% inte alls delaktiga
- 94,4% känner sig helt nöjda med användningen av teknikstöd i skolan, resterande 5,6% är delvis nöjda
- 97,4% känner sig helt nöjda med användning av teknikstöd utanför skolan
- 90,9% anser att stödet tekniskt sett fungerat helt och 9% delvis
- 96,5% av eleverna anger att de kommer att fortsätta använda teknikstödet i framtiden

Sålunda kan man säga att den generella bilden är både att eleverna är nöjda (ja rentav mycket nöjda) med det stöd de tekniska hjälpmedlen gett och att det också avsevärt har förbättrat både deras situation i skolan och deras skolresultat.

7. DET SOCIOEKONOMISKA PERSPEKTIVET

7.1 Att socioekonomiskt analysera utanförskap, prevention och rehabilitering

7.1.1 Begreppet socioekonomisk analys

Den socioekonomiska analysen är ett synsätt och ett knippe metoder (modeller) samt en strukturerad databank med vars hjälp man i ekonomiska termer kan beskriva, värdera och analysera samhällets kostnader för olika former av **utanförskap** för individer, grupper av individer, händelseförlopp och situationer eller populationer.

Som en följd av detta kan man beskriva och analysera värdet av **prevention och tidiga insatser** för att förhindra eller reducera utanförskap samt värdet av framgångsrik och effektiv **rehabilitering**. Detta kan ske som konsekvenser av t.ex. ett särskilt projekt eller tillfällig verksamhet, sociala företag eller som en del av ordinarie verksamhet hos någon aktör (t.ex. kommun och landsting).

7.1.2 Skillnad mot konventionella samhällsekonomiska analyser

Ibland får vi frågan om inte det socioekonomiska synsättet är exakt samma sak som att göra samhällsekonomiska kalkyler eller Cost-Benefit-analyser. I stort sett är det så. Vår modell bygger på detta synsätt. Vi följer de flesta vedertagna principerna för sådana analyser. Vi utgår från de tre stegen identifiera, kvantifiera och värdera de olika alternativ som ska ställas mot varandra. Precis som en god samhällsekonomisk kalkyl utgår vi från begreppet helhetssyn.

Det finns några skillnader. Man kan säga att vi kompletterar och vidgar den traditionella samhällsekonomiska kalkylen genom att **identifiera och fokusera på aktörsperspektivet** som vi upplever som helt centralt i allt beslutsfattande. Beslut fattas aldrig av den abstrakta aktören samhället. Beslut fattas av eller i kommuner, landsting, företag, enskilda personer o s v. Beslut leder till omfördelningseffekter. Ofta finns det **vinnare och förlorare**. Därför är det för oss helt centralt att utgå från aktörsperspektivet för att kunna följa sådana effekter. Vi vill nå beslutsfattare med vår analys.

Som en följd av detta väljer vi ofta en presentationsform som är konform med de olika aktörernas vanliga beslutsunderlag. Vi presenterar ofta resultaten i form av kortsiktiga **resultaträkningar, långsiktiga sociala investeringsanalyser och finansieringsanalyser**.

Samhällsekonomiska kalkyler brukar enbart innefatta **reala kostnader och intäkter**. I sådana kalkyler är en finansiell utgift, oftast en transferering som bidrar till någons försörjning, inte en kostnad. I stället är det arbetslösheten som förorsakar försörjningsproblemet som räknas som en kostnad i form av uteblivet produktionsvärde.

Vi inkluderar oftast även **de finansiella effekterna i kalkylen** eftersom de aktörer som har ansvar för eller fattar beslut om dessa försörjningssystem är intresserade av hur en viss insats eller verksamhet påverkar behovet av framtida försörjningsstöd. Man torde stå inför en svår uppgift om man ska övertala en socialchef att han inte behöver beakta utbetalning av försörjningsstöd som en kostnad.

Vi låter i stället våra kalkyler oftast innehålla såväl de finansiella försörjningskostnaderna som de reala produktionsvärdena. Det gör att vi måste vara tydliga med vad som avses i resultaten. Ofta särredovisas de olika storheterna för att undvika dubbelräkning.

7.2 Två problem kring utanförskap kortsiktighet och stuprörsagerande

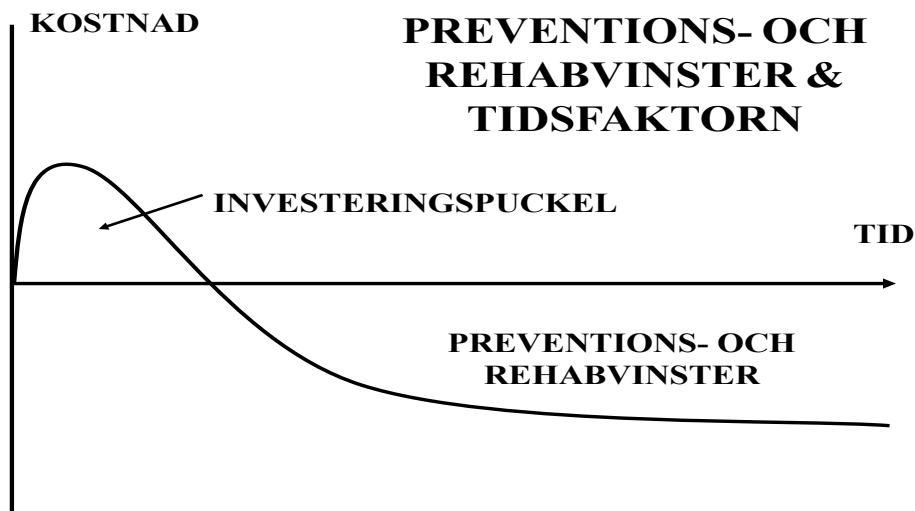
7.2.1 Bristen på långsiktighet

“In the long run we are all dead”.

Ofta fattar man i offentliga myndigheter beslut kring olika insatser utifrån den traditionella ettårsbudgetens perspektiv, men insatser kring Johan liksom effekter av långtidsarbetslöshet har i regel ett flerårigt perspektiv.

Om vi med stöd av bilden nedan tänker mer långsiktigt, ser vi att en insats kring Johan på goda grunder kan betraktas som en social investering. Intäkten, om vi lyckas, utgörs av Johans framtida produktionsförmåga och alla de välfärdskostnader som inte uppstår till följd av att vi lyckats bryta hans utanförskap.

Är 500 000 kr ur detta perspektiv en stor kostnad? Det beror på alternativen. Tidigare studier visar ofta att ett tämligen måttligt, livslångt, utanförskap kostar cirka 10 – 15 Mkr. Tanken med ett socialt investeringsperspektiv (som med alla investeringar) är att man kortsiktigt tar en säker men begränsad kostnad för att i framtiden få större, men idag osäkra, intäkter.

Ingvar Nilsson (I.nilsson@seeab.se)

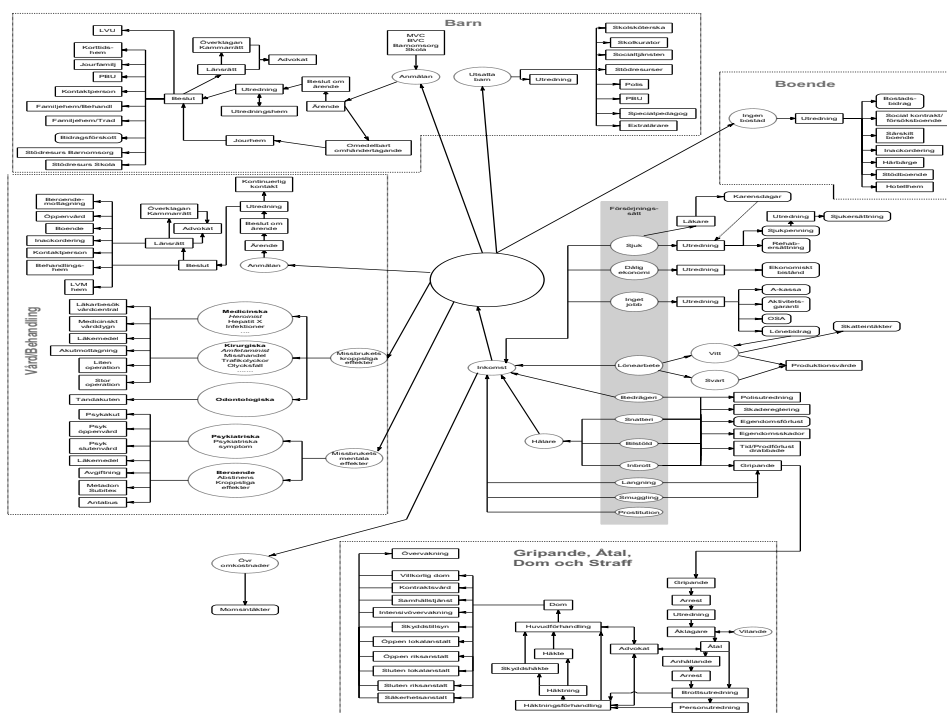
Med våra tidigare resultat i ryggen vågar vi kanske tro att en kortsiktig investeringskostnad på 0.5 Mkr i bästa fall kan leda till en långsiktig intäktssström på runt 10 - 15 Mkr. Men kan vi vara säkra på att den planerade insatsen ger den önskade effekten då? Naturligtvis inte. Så är det med alla investeringar; intäktssidan kommer i framtiden och den är osäker, oavsett om vi talar om Johan eller maskiner, fabriker, vägar etc. Om vi tänker på några av samhällets stora satsningar i infrastruktur de senaste åren såsom tunneln genom Hallandsåsen, Öresundsbron, förbifart Stockholm eller Botniabanan så är detta exempel på beslut där investeringskalkylen i förväg och utfallet i efterhand inte alltid, för att uttrycka sig milt, harmonierat med varandra.

7.2.2 Den komplexa kartan och bristen på helhetssyn

Marginalisering och utanförskap är ett komplext fenomen som samtidig sker i många olika dimensioner och där synliga symptom och underliggande orsaker i regel är inflätade i varandra på ett stundtals svårgenomskådligt vis.

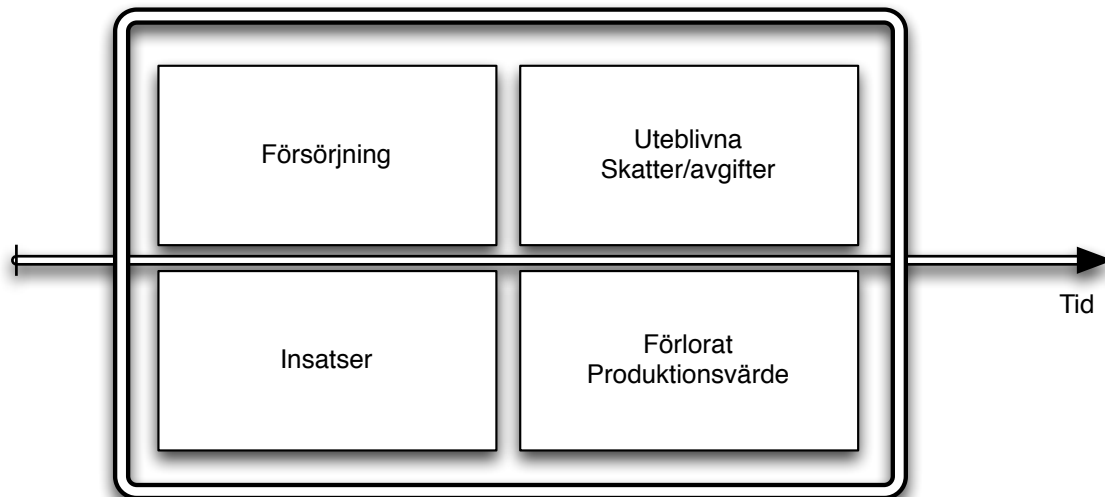
Ofta har många olika aktörer och professioner varit involverade i människors resa mot utanförskap. I regel utan att samverka med varandra på ett mer systematiskt vis. De insatser som görs uppfattas ofta som fragmenterade. Det är inte ovanligt att de som berörs känner sig överkörda och föga lyssnade på. Man skulle kunna säga att få ser helheten i den enskildes situation. Det är inte ovanligt att människor som marginaliserats har haft kontakt med 20, 30, 40 eller fler olika personer. Alla med olika perspektiv på och kunskap om deras problem. Det som för den ene är ett ordningsproblem i skolan är för den andre en neuropsykiatrisk problematik. Det som uppfattas som ett missbruksproblem på ett ställe ser hos en annan aktör ut som övergrepp och misshandel. Polisen ser kriminalitet och bostadsföretaget störning och uteblivna hyror. Få har kunskap om eller ser helheten i dessa människors liv.

Det första steget för att kunna beräkna effekterna av utanförskapet är alltså att skapa sig en bild av det totala effektpanorama som uppstår. I figuren nedan illustrerar vi principiellt hur den bild ser ut som utgör grunden för kalkylmodellen i denna rapport.

7.3 Olika typer av effekter och kostnader

Frågan blir då, vilka är komponenterna i dessa numera internaliserade externa effekter? Vilka kostnader upphör eller reduceras och vilka intäkter tillkommer till följd av det framgångsrika rehabiliteringsarbetet? Kostnaderna kring en individ som hamnar i utanförskap består av följande delar:

- Det förlorade produktionsvärdet. Detta uppstår till följd av att människor som skulle kunna arbeta (helt eller delvis) inte tas i anspråk och deras bidrag till folkhushållet (det som ibland kallas deras BNP-bidrag) därmed uteblir. Denna kostnad brukar beräknas som den lönekostnad en arbetsgivare är beredd att betala för att anställa den person det gäller.

I våra kalkyler använder vi – utifrån en försiktighetsprincip - regelmässigt en mycket låg lönekostnad – för unga ofta en månadslön kring 17 000 kronor – som utgångspunkt för kalkylen. Till detta kommer arbetsgivarens så kallade lönekostnadspåslag som tillsammans med lönen utgör den totala lönekostnaden.

- Kostnader för olika insatser i form av prevention, vård eller rehabilitering som riktas mot den person det gäller. Det kan vara allt från läs- och skrivstöd för dyslektiker i skolan till avgiftning och missbruksvård för unga missbrukare.

I våra kalkylmodeller beaktar vi normalt mellan 150 och 250 variabler som vi identifierat, kvantifierat och prissatt och som fångar ett brett panorama av olika insatser som kan bli aktuella kring den grupp som marginaliserats.

- Den tredje gruppen av kostnader uppstår för att marginaliserade människor ofta inte kan försörja sig själva eller sitt hushåll. Det kan handla om allt från sjukpenning, via aktivitetsersättning eller ekonomiskt bistånd till A-kassa och sjukersättning.

Dessa kostnader brukar kallas finansiella kostnader eller transfereringar och anses normalt sett inte höra hemma i en samhällsekonomisk kalkyl. Vi väljer ofta att även redovisa dessa kostnader för marginalisering, men att särskilja dem från de s.k. reala kostnaderna – dvs. produktionsbortfallet och kostnaderna för olika insatser.

- Den fjärde gruppen är de uteblivna skatter och avgifter som uppstår som en följd av ett utanförskap. Även dessa utgör en finansiell kostnad eller transferering. Till skillnad från försörjningskostnaderna redovisar vi endast sällan dessa typer av finansiella effekter trots att

de i olika offentliga aktörers beslutsfattande spelar en stor roll inte minst då det gäller omfördelning av kostnadsansvar mellan stat, kommun och landsting kring olika frågor.

7.4 Identifiera, kvantifiera och prissätt effekterna

Vad vi gör i denna studie för att få fram utanförskapets kostnader är att vi tar de tre steg man brukar ta då man genomför samhällsekonomiska analyser;

- Vi identifierar med hjälp av **nätverkskartan** ovan utanförskapets alla olika effekter.
- Därefter **kvantifierar** vi alla dessa effekter.
- Slutligen **prissätter** vi detta. För att kunna göra detta måste vi skaffa oss en bild av priset på alla de olika insatser och effekter som kan bli aktuella till följd av det fenomen vi studerar. Nedan visar vi ett utdrag ur en sådan prislista som utgör underlaget för denna studie.

Tabell; Utdrag ur prislista för olika välfärdsinsatser

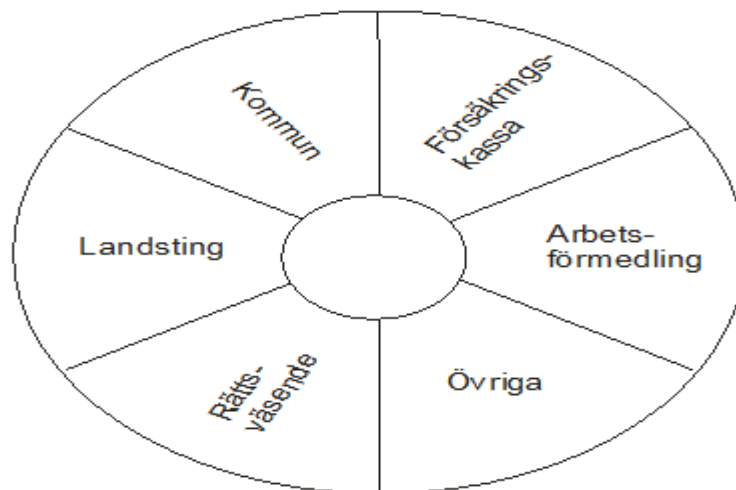
Kedja	Aktör	Enhet	Aktivitet	Sort	Pris	Real
Försörjning	Arbetsförmedling	Af	Akassa	Månad	13000	0
Försörjning	Arbetsförmedling	Af	Aktivitetsstöd	Månad	6700	0
Försörjning	Arbetsförmedling	Af	Utredning Af	Tillfälle	30000	1
Boende	Försäkringskassan	Fk	Bostadsbidrag	Månad	2500	0
Försörjning	Försäkringskassan	Fk	Sjukpenning 100%	Månad	13000	0
Försörjning	Försäkringskassan	Fk	Utredning Fk	Tillfälle	45000	1
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Arbetssträning	Månad	9000	1
Barn	Kommunen	Socialtjänsten	BarnUtredKom	Tillfälle	42000	1
Boende	Kommunen	Socialtjänsten	Behandlingshem	Månad	60000	1
Boende	Kommunen	Socialtjänsten	Funktionsbedömning	Tillfälle	3000	1
Försörjning	Kommunen	Socialtjänsten	Försörjningsstöd	Månad	7500	0
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Rehabplan	Tillfälle	3000	1
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Sysselsättningsprojekt	Månad	5000	1
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning	Tillfälle	5000	1
Boende	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning boende	Tillfälle	2000	1
Missbruk	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning Omhändertagande	Tillfälle	20000	1
Missbruk	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning Soc	Tillfälle	10000	1
Missbruk	Kommunen	Socialtjänsten	Öppenvård	Månad	10000	1
Somatisk vård	Landsting	Akutsjukvård	Akutmottagning	Tillfälle	5000	1
Somatisk vård	Landsting	Akutsjukvård	Operation Lätt	Tillfälle	10000	1
Somatisk vård	Landsting	Akutsjukvård	Operation Medel	Tillfälle	20000	1
Barn	Landsting	BUP	Terapi	Månad	2000	1
Barn	Landsting	BUP	Utredning BUP	Tillfälle	10000	1
Somatisk vård	Landsting	Primärvård	Läkarbesök	Tillfälle	1500	1
Medicineri	Landsting	Primärvård	Medicin Primv	Månad	1000	1
Somatisk vård	Landsting	Primärvård	Sköterskebesök	Tillfälle	800	1
Medicineri	Landsting	Psykiatri	Medicin Psyk	Månad	1000	1
Psykvård	Landsting	Psykiatri	Psykakut	Tillfälle	4000	1
Psykvård	Landsting	Psykiatri	Psykiatrisk öppenvård	Tillfälle	1500	1
Psykvård	Landsting	Psykiatri	Utredning	Tillfälle	5000	1
Somatisk vård	Landsting	Specialistsjukvård	Läkarbesök	Tillfälle	2000	1
Somatisk vård	Landsting	Specialistsjukvård	Specialistvård lätt	Tillfälle	4000	1
Somatisk vård	Landsting	Specialistsjukvård	Specialistvård tung	Tillfälle	8000	1
Brott och Straff	Rättsväsendet	Kronofogde	Inkassoärend	Tillfälle	500	1
Brott och Straff	Rättsväsendet	Kronofogde	Utredning Kf	Tillfälle	5000	1
Brott och Straff	Rättsväsendet	Polisen	Polisingr	Tillfälle	4000	1
Brott och Straff	Övriga	Allmänhet	InbrottKostnAllm	Tillfälle	2000	1
Brott och Straff	Övriga	Försäkringsbolag	InbrottSkadaReglÖvr	Tillfälle	14000	1
Försörjning	Övriga	Föräldrar	Bidrag	Månad	3000	0

Detta har vi byggt samman i den kalkylmodell vi tagit fram för denna studie och som bygger på mer än 30 års arbete med denna typ av frågor. I den fullständiga prislistan ingår cirka 200 – 300 variabler omfattande ett tiotal stora samhällsaktörer.

7.5 Fördela kostnadernas på olika samhällsaktörer

Men detta räcker inte. I traditionella samhällsekonomiska kalkyler brukar man nöja sig med att beskriva vilka effekter som uppstår för samhället i stort. Men detta är inte alltid ett relevant svar för en enskild aktör i samhället som kommun, försäkringskassa eller polis som kanske är mer intresserad av att få veta hur det påverkar just den egna verksamheten. Därför delar vi upp kostnaderna på sex olika samhällssegment illustrerade i figuren nedan.

KOSTNADERNAS FÖRDELNING PÅ SAMHÄLLSSEKTORER

Några av dessa segment är också tydliga organisationer såsom kommun eller arbetsförmedling. Andra består av flera olika delsegment såsom rättsväsendet som består av bl.a. polis, åklagarväsende, domstolsväsende och kriminalvård. I kategorin övriga ryms bl.a. företag, allmänhet, familj, CSN, kronofogdemyndigheten etc.

7.6 Några bärande principer

7.6.1 Försiktighetsprincipen

Vi har gjort denna typ av kalkyler i 30 år. Under den tiden har vi etablerat ett antal bärande principer för vårt arbete. Den första av dessa är att **alltid ligga i underkant i våra beräkningar - försiktighetsprincipen**. Vi ligger i underkant då vi beräknar utanförskapets kostnader och vi underskattar effekterna av en preventiv eller rehabiliterande insats.

Den andra principen är att **ta bort sådant som i och för sig kanske är viktigt men som kan vara diskutabelt eller svårt att mäta i kalkylen**. Vi tar sällan med generations- eller indirekta familje effekter som i regel är en stor del i utanförskapets kostnader. Det är ofta för svårt och diffust att mäta. Fenomen som otrygghet, lidande, för tidig död, effekter av prostitution och psykisk misshandel avstår vi i regel från att ha med. Det stöter på både etiska och praktiska svårigheter att ha med denna typ av effekter i en kalkyl. Likaså avstår vi i regel från att ha med fenomen som väktare i butiker, svinn, säkerhetsdörrar i lägenheter eller larmsystem som privatpersoner skaffar för att skydda sig från inbrott även om detta är något enklare att mäta.

En tredje viktig princip är att förse våra analyser med en **känslighetsdel – en riskkalkyl** kring en insats eftersom osäkerheten kring effekter av olika insatser är så stor. Vad händer om vi bara är hälften så bra? Vad händer om det blir ett katastrofresultat? Detta är ett sätt att undvika fällan att överdriva positiva effekter av en insats.

Man kan också vända på steken och ställa frågan; hur bra måste vi vara för att detta ska gå ihop socioekonomiskt; på 5 år, på 20 år eller på längre sikt. En tredje variant är att ställa sig frågan; om vi bara lyckas med en enda av våra klienter/deltagare – vilka socioekonomiska effekter uppstår då. Dessa olika modeller svarar an dels på försiktighetsprincipen men också på **genomskinlighets- eller transparensprincipen**. En läsare ska kunna förstå och kritiskt granska hur vi fått fram våra resultat.

En fjärde viktig ansats är att vara medveten om att resultaten handlar om **storleksordningar och inte exakta resultat**, oavsett hur ambitiösa vi är. Området är för komplext för att göra anspråk på att ha den exakta sanningen. Det är bättre att ha en bild av storleksordningar kring kostnader och intäkter (och vara medveten om att det är just detta) än att inte ha någon aning alls eller bara gissa och tycka. Vi gör alltså på intet vis några anspråk på att sitta på en Sanning med stort S, inte ens att vi någonsin kommer att komma fram till sanningen. Detta är ett synsätt och en metod för att steg för steg komma något närmare sanningen.

7.6.2 Det svåråtgärdbara

En del av den ovan presenterade försiktighetsprincipen är att i våra kalkyler här inte ta med faktorer och effekter som i sig kan anses vara viktiga men som trots detta är svåra att prissätta eller där metoderna att prissätta kan anses vara tveksamma eller rentav tvivelaktiga av praktiska (t.ex. otrygghet) eller etiska (t.ex. värdet av för tidig död) skäl.

Sådana faktorer brukar ibland kallas ”svåråtgärdbara” (på engelska intangibles). Inom näringslivets tjänstesektor brukar sådana faktorer tillmätas stor betydelse då ett företag ska värderas. De kallas då immateriella tillgångar. Exempel på detta är varumärke, patent, kompetens, good-will och andra icke materiella tillgångar.

Alla dessa är naturligtvis faktorer av stor betydelse då utanförskapets effekter ska värderas. Det finns också kring de flesta av dessa faktorer metoder inom nationalekonomi för att värdera dem. Dock kan många av dessa diskuteras och även ifrågasättas bl.a. ur ett etiskt perspektiv.

Vi har därför genomgående valt att lyfta ut dessa faktorer ur vår kalkyl för att inte riskera att hamna i diskussioner kring sådana frågor som kan avleda fokus från studiens huvudlinje – de direkt mätbara effekterna av utanförskapet. En konsekvens av detta är att de resultat och de värden vi får kring utanförskapets effekter därmed blir mindre än de totala effekterna om även dessa svåråtgärdbara faktorer skulle medräknas. **Vi underskattar som en följd av detta, och den ovan redovisade försiktighetsprincipen, i våra kalkyler systematiskt de ekonomiska effekterna utanförskap som vi här redovisar.**

8. DE SOCIOEKONOMISKA EFFEKTERNA – OM VI INGET GÖR

8.1 Individ

8.1.1 Antaganden

Vi inleder den socioekonomiska analysen med att skildra vad som kan tänkas hända de ungdomar i studien om vi inte gör något nytt, extra eller utanför det vanliga. Ett sorts referensalternativ, ett icke interventionsalternativ eller business as usual om man så vill.

Eftersom ett grundläggande problem i denna studie är att vi faktiskt inte vet vad som kommer att hända med dessa ungdomar i vuxenlivet och på arbetsmarknaden, får vi bygga analysen på ett antal alternativa antagande om vad som kan tänkas hända och mejsla fram de socioekonomiska konsekvenserna av detta. För att kunna göra detta måste vi göra ett antal antaganden.

- Vi utgår från att ungdomar normalt sett träder in i arbetslivet vid 25 års ålder.
- Vi utgår från att dessa ungdomar senare i livet kommer att nå upp till en medellön på 24 000 kronor i månaden.
- Vi följer dem under trettio års tid, d.v.s. fram till 55 års ålder.

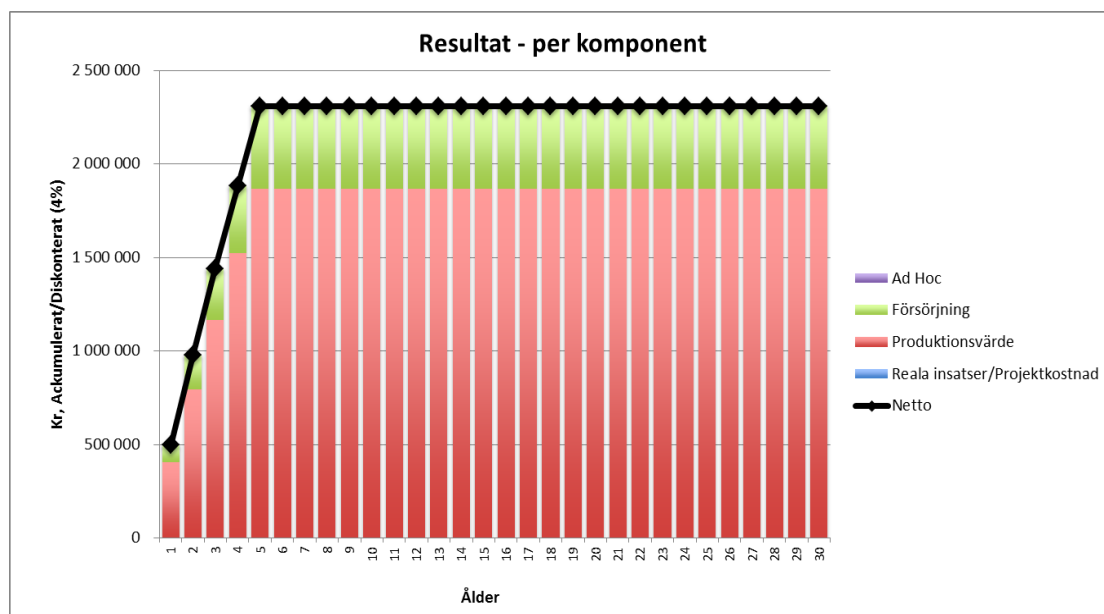
För de unga som av olika skäl (i det här fallet är vi fokuserade på skolmisslyckanden som orsak till detta) helt eller delvis inte lyckas ta sig in på arbetsmarknaden fullt ut efter sin förmåga uppstår olika effekter. För de enskilda ungdomarna handlar det både om livsinkomster och om livskvalitet. Det senare kan gälla allt från att förverkliga sina livsmål till möjligheten att få en tillhörighet i samhället. För enskilda aktörer och myndigheter handlar det om ökade kostnader och/eller minskade intäkter för den egna verksamheten. För samhället i stort handlar det om balansen mellan försörjare och försörjda i våra välfärdssystem. Därmed handlar det ytterst om den ekonomiska hållfastheten i dessa system.

Vi inleder analysen med vad som händer på individnivå för att därefter gå över till effekter på gruppnivå. På individnivå analyserar vi några olika tänkbara förlopp kring utanförskap på arbetsmarknaden från mer marginella uttryck för detta utanförskap till ett mer eller mindre totalt utanförskap.

8.1.2 Sent inträde – fem år - Sony

Konsekvenserna för Sony av hans kognitiva inlärningsproblem blir att skoltiden förlängs. Han läser in missade kurser och höjer betyg. Allt detta leder till att han inträder i arbetslivet fem år senare än övriga i hans årskull. Detta påverkar hans inkomster dessa år och naturligtvis både hans livsinkomster och betydligt längre fram i livet den pension han kommer att erhålla. Den ackumulerade effekten av detta uppgår till totalt 2,3 Mkr. Den stora förlusten utgörs av produktionsförluster cirka 1,8 Mkr. En mindre del eller cirka 450 000 utgörs av kostnader för försörjning.

Diagram 8.1. Samhällskostnader till följd av fem års senare inträde i arbetslivet

I tabellen nedan får vi en grov skattning av att varje försenat år i form av inträde på arbetsmarknaden kostar sammanlagt cirka 500 000 kronor. I detta fall bygger kalkylen på att Sony senare i livet uppnår normal inkomst för sin grupp och under de fem ”förlorade åren” erhåller försörjningsstöd från kommunen med 8 000 kronor i månaden.

Tabell 8.1. Samhällskostnader till följd av fem års senare inträde i arbetslivet

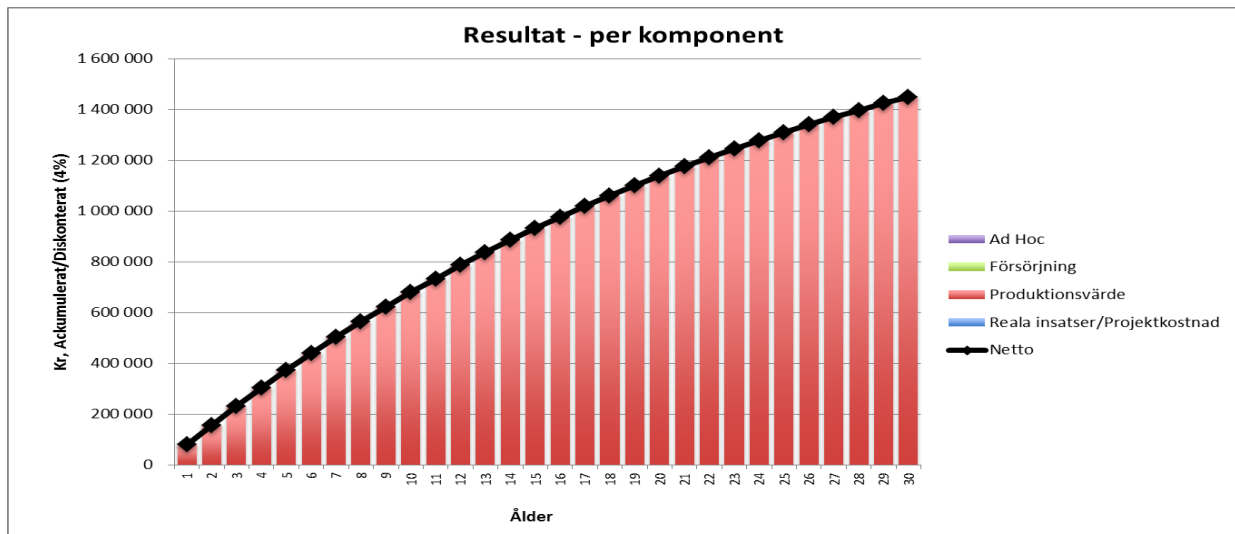
Netto allt	1	4	10	20	30
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	0	0	0	0	0
Kommun	96 000	362 409	444 470	444 470	444 470
Landsting	0	0	0	0	0
Rättsväsende	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	403 200	1 522 117	1 866 774	1 866 774	1 866 774
Summa	499 200	1 884 525	2 311 244	2 311 244	2 311 244

8.1.3 Reducerad livslön - Hanna

Hannas kognitiva svårigheter leder inte heller till alltför dramatiska konsekvenser. Hennes skolmisslyckanden leder till att hon i och för sig fullgör skolan i tid, men på en lägre resultatnivå än vad hon skulle kunnat med rätt stöd. Detta leder till att hon kommer in i ett yrke med lägre inkomst än annars. Hennes genomsnittliga månadslön är cirka 15 % lägre än vad som skulle vara möjligt. Privat leder detta till lägre livsinkomst och lägre konsumtionsstandard. Samhällsekonomiskt innebär det att vi kollektivt tappar 15 % av hennes produktionsförmåga.

Det ackumulerade resultatet av detta kan vi se i diagrammet nedan. Det leder till ackumulerade produktionsförluster på cirka 1,4 Mkr.

Diagram 8.2 Effekter av reducerad livslön till följd av tidigare skolmisslyckanden

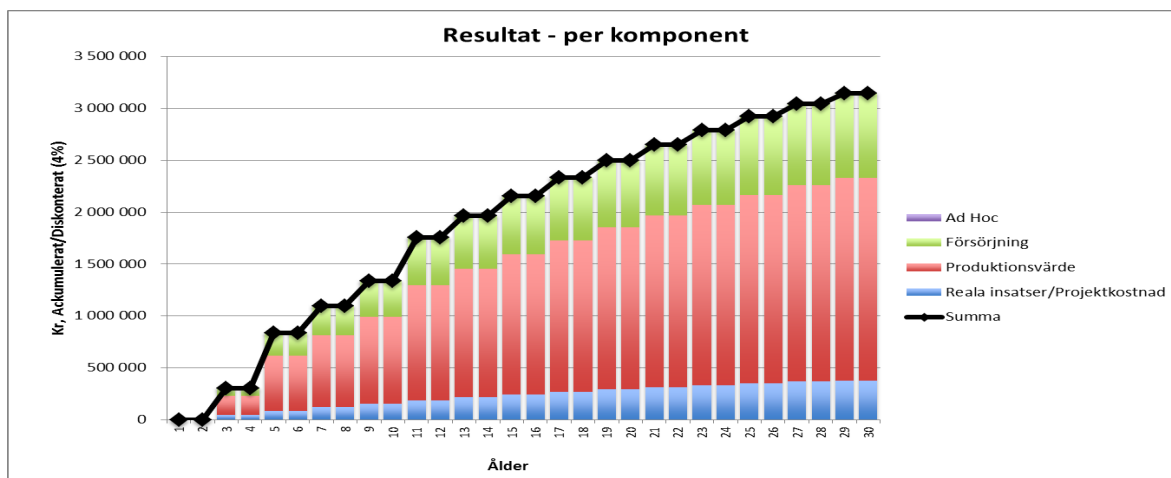
Årligen tappar samhället ungefär 17 000 kronor i direkt skatter och 23 000 kronor i icke inbetalda avgifter till socialförsäkringssystemet. På trettio år ger detta (odiskonterat) 500 000 kronor i skatteförluster och 690 000 kronor i förluster för socialförsäkringssystemet.

8.1.4 Perioder av sjukskrivning eller arbetslöshet - Patrik

Patriks skolmisslyckanden leder till - som en följd av den svårighet han bär med sig – han har en ökad skörhet på arbetsmarknaden som leder till fler perioder av kortvarigt utanförskap än den genomsnittliga arbetskraften. Under dessa perioder kan han inte bidra med arbete till BNP och han behöver försörjas liksom att han behöver en del insatser i form av stöd, vård och rehabilitering från olika offentliga aktörer.

I diagrammet nedan ser vi att de långsiktiga kostnaderna för detta uppgår till 3 Mkr. Merparten även här utgörs av produktionsförluster, knappt 2 Mkr. Försörjningskostnaderna uppgår för perioden till cirka 800 000 kronor. Kostnaderna för de reala insatserna blir totalt cirka 350 000 kronor.

Diagram 8.3 Samhällsekonomiska effekter av perioder sjukskrivning och/eller arbetslöshet till följd av tidigare skolmisslyckanden

Motsvarande siffror återfinns i tabellen nedan. Vi kan då se att i denna kalkyl har vi antagit att försäkringskassan är den part som står för försörjningskostnader i form av sjukpenning vilket speglar att sjukskrivning är den dominerande orsaken bakom utanförskapet.

Tabell 8.2 Samhällsekonomiska effekter av perioder sjukskrivning och/eller arbetslöshet till följd av tidigare skolmisslyckanden

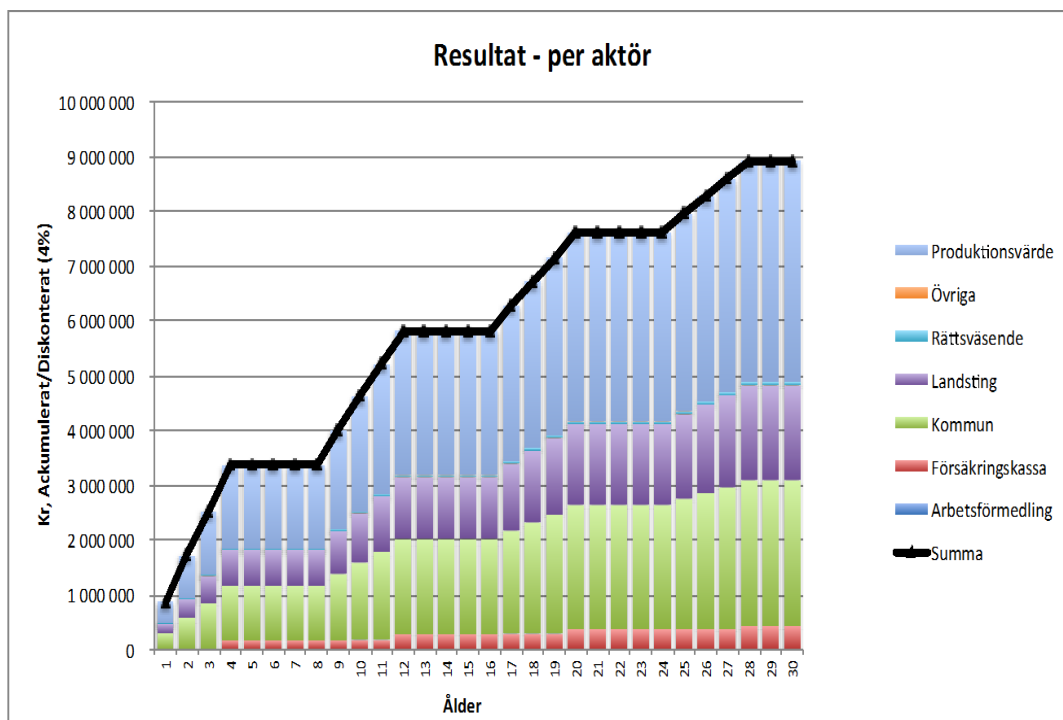
Netto allt	1	4	10	20	30
Arbetsförmedling	0	9 246	33 004	62 055	80 014
Försäkringskassa	0	86 908	382 038	711 871	894 691
Kommun	0	0	0	0	0
Landsting	0	24 655	88 010	165 481	213 371
Rättsväsende	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	0	186 391	837 682	1 559 559	1 955 225
Summa	0	307 199	1 340 733	2 498 967	3 143 302

8.1.5 Perioder av psykisk ohälsa och arbetslöshet under det yrkesverksamma livet - Disa

Disa är en kvinna som under uppväxten, till följd av sina kognitiva störningar, gång på gång misslyckas i skolan. Detta leder till perioder av nedstämdhet och depression. Hon får låga betyg och kan inte komma in på de utbildningar hon vill och egentligen har förutsättningar för. Detta betyder att när hon väl kommer in på arbetsmarknaden kvarstår hennes svaga självkänsla och bristande självförtroende. Detta i kombination med fortsatta perioder av depression leder till perioder av sjukskrivning till följd av psykisk ohälsa och frånvaro från arbetet.

I diagrammet nedan ser vi att de långvariga kostnaderna för detta uppgår till cirka 9 Mkr. Stora delar av detta utgörs av produktionsförluster eftersom hon under långa perioder inte arbetar. Men vi ser också att landstingets kostnader för främst hennes psykiatriska vård är betydande cirka 9 Mkr.

Diagram 8.4 Samhällsekonomiska effekter av perioder av ohälsa och arbetslöshet till följd av tidigare skolmisslyckanden

I tabellen nedan ser vi att landstingskostnaderna uppgår till cirka 1,7 Mkr för en trettioårsperiod eller grovt räknat 55 000 kronor på årsbasis. De kommunala kostnaderna under samma period uppgår till cirka 2,6 Mkr. Detta kan handla om såväl kostnader för Disas försörjningsstöd som kostnader för olika insatser t.ex. från socialpsykiatriens eller arbetsmarknadsenhetens sida.

Tabell 8.3 Samhällsekonomiska effekter av perioder av ohälsa och arbetslöshet till följd av tidigare skolmisslyckanden

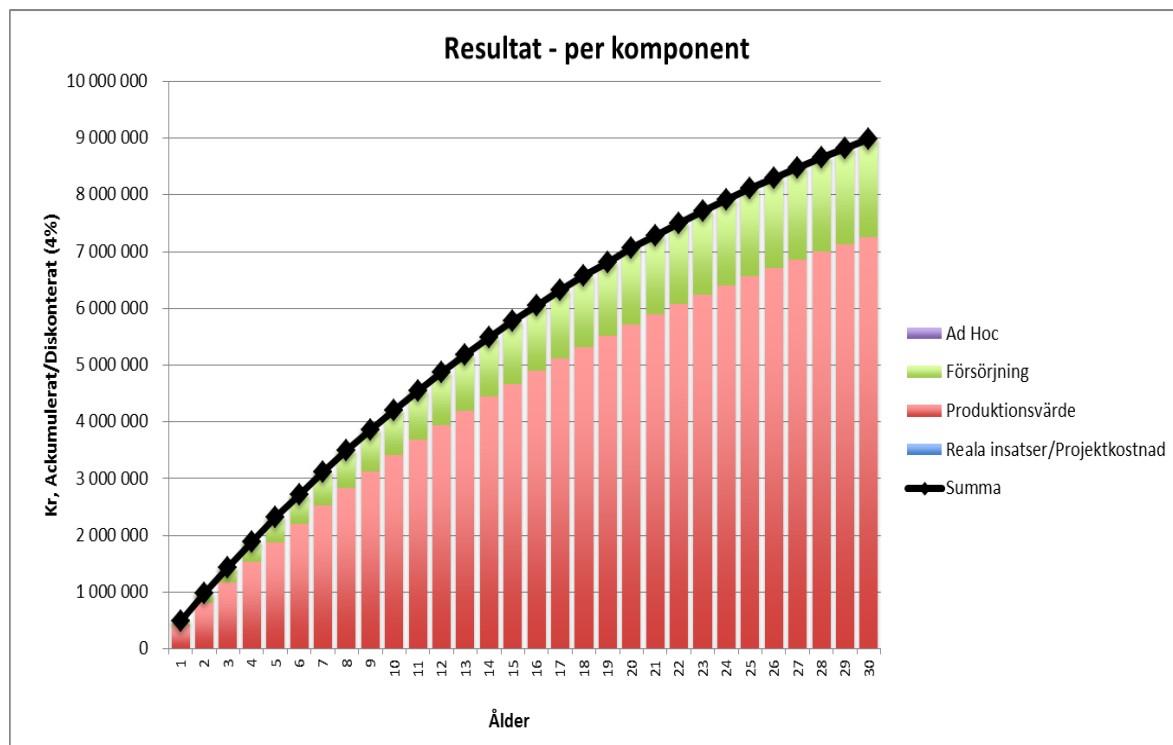
Netto allt	1	2	4	8	10	20	30
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	3 000	5 885	160 677	160 677	164 976	363 868	426 552
Kommun	287 400	563 746	999 618	999 618	1 411 541	2 263 732	2 653 704
Landsting	172 833	339 019	652 462	652 462	900 180	1 477 563	1 732 103
Rättsväsende	6 000	11 769	22 651	22 651	31 250	51 294	60 131
Övriga	0	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	403 200	790 892	1 522 117	1 522 117	2 100 014	3 446 983	4 040 793
Summa	872 433	1 711 312	3 357 523	3 357 523	4 607 962	7 603 441	8 913 283

8.1.6 Fullt och långvarigt utanförskap utan följdproblematik – Nina

Nina kommer heller aldrig in på arbetsmarknaden. Hennes skolmisslyckanden gjorde att hon aldrig kom in på arbetsmarknaden. Men i motsats till Gabriel, som vi kommer att följa nedan, utvecklar hon inga som helst följdproblem i form av fysisk eller somatisk ohälsa, missbruk eller annan form av kostnadsdrivande asocialitet. Detta är kanske ett något orealistiskt scenario eftersom praktiskt taget alla människor som hamnar i denna form av utanförskap utvecklar någon form av följdproblematik. Vi har dock med detta kalkylalternativ för att spegla den renodlade effekten av ett arbetsmarknadsmisslyckande.

Vi ser då att den långsiktiga kostnaden för detta uppgår till totalt strax under 9 Mkr. Den dominerande kostnaden utgörs av produktionsförlusterna som uppgår till drygt 7 Mkr. Försörjningskostnaderna utgör en mindre del eller totalt 1,7 Mkr.

Diagram 8.5 Samhällsekonomiska effekter av livslångt utanförskap utan följdproblematik

I tabellen nedan ser vi detta uppdelat på aktörer. Det grundläggande antagandet i kalkylen är att det är kommunen som står för denna kostnad i form av försörjningsstöd. Vi har antagit att detta uppgår till 8 000 kronor i månaden eller 96 000 kronor på årsbasis. Om vi å andra sidan hade antagit att försörjningen hade utgjorts av sjukpenning och/eller sjukersättning hade kostnaden dels blivit högre och dels hamnar hos försäkringskassan.

Vi ser också att kostnaden på årsbasis uppgår till cirka 500 000 kronor. Här kan man också om man skulle vilja översätta produktionsförlusterna till finansiella förluster i form av minskade inbetalningar i form av skatt och sociala avgifter. Vid en total kommunalutdebitering uppgår denna skatteförlust till cirka 57 000 kronor årligen och motsvarande förluster i form av uteblivna inbetalda sociala avgifter uppgår till cirka 115 000 kronor

Tabell 8.4 Samhällsekonomiska effekter av livslångt utanförskap utan följdproblematik

Netto allt	1	4	10	20	30
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	0	0	0	0	0
Kommun	96 000	362 409	809 792	1 356 858	1 726 437
Landsting	0	0	0	0	0
Rättsväsende	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	403 200	1 522 117	3 401 126	5 698 804	7 251 034
Summa	499 200	1 884 525	4 210 918	7 055 663	8 977 470

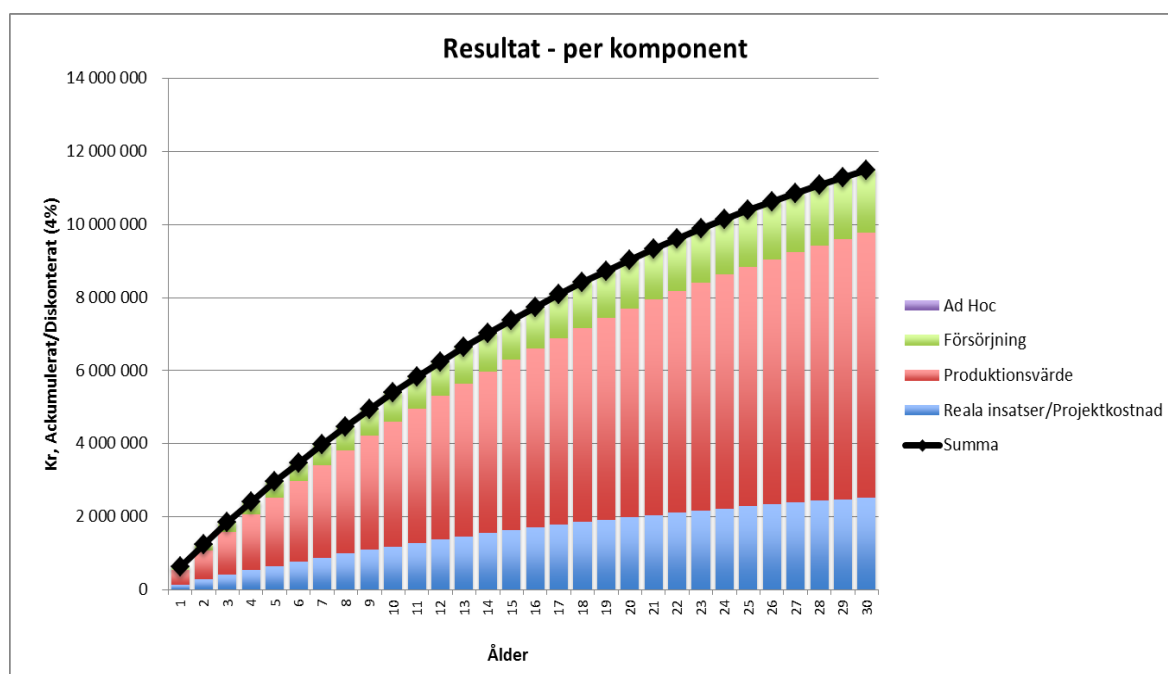
8.1.7 Fullt och långvarigt utanförskap med en följdproblematik – Gabriel

Gabriel kommer aldrig in på arbetsmarknaden. Han skolmisslyckanden gjorde att han aldrig kom in på arbetsmarknaden. Vid sidan av hans långvariga utanförskap på arbetsmarknaden har han över åren utvecklat en del följdproblematik. Han lider av psykisk ohälsa (depression), Han brottas med somatiska problem och han dricker mer alkohol än ***vad som är nyttigt***. Allt detta leder till kraftigt förhöjd vårdkonsumtion av olika slag. Han blir föremål för en mängd olika insatser från de olika aktörerna på arbetsmarknaden. Insatser som aldrig leder till resultat.

I diagrammet nedan ser vi att de totala kostnaderna under trettioårsperioden uppgår till cirka 11,5 Mkr. De reala kostnaderna i form av olika insatser kring Gabriel uppgår till cirka 2,5 Mkr. Men den alldeles dominerande posten utgörs av de produktionsförluster (BNP-bidrag) som uppstår.

Intressant kan vara att den fråga som ofta upptar beslutsfattare kring kostnader för utanförskap på arbetsmarknaden – kostnader för försörjning t.ex. i form av försörjningsstöd utgör en ganska liten andel i detta fall eller cirka 1,7 Mkr.

Diagram 8.6 Samhällsekonomiska effekter av livslångt utanförskap med följdproblematik

I tabellen nedan finns resultatet redovisat fördelat på olika samhällsaktörer och vid olika tidpunkter. Vi ser då att de årliga kostnaderna för detta uppgår till cirka 600 000 kronor varav merparten utgörs av produktionsförluster. Kommun och landsting är de stora kostnadsbärarna vilket är ett uttryck för lika former av vårdinsatser och försörjning. Arbetsförmedlingens och försäkringskassans kostnader handlar bl.a. om kostnader för olika rehab insatser.

Tabell 8.5 Samhällsekonomiska effekter av livslångt utanförskap med följdproblematik

Netto allt	1	4	10	20	30
Arbetsförmedling	30 000	113 253	253 060	424 018	539 511
Försäkringskassa	30 000	113 253	253 060	424 018	539 511
Kommun	96 000	362 409	809 792	1 356 858	1 726 437
Landsting	80 000	302 007	674 827	1 130 715	1 438 697
Rättsväsende	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	403 200	1 522 117	3 401 126	5 698 804	7 251 034
Summa	639 200	2 413 038	5 391 864	9 034 414	11 495 190

Om man inte tror att Gabriels tillstånd kommer att vara under hela hans yrkesliv kan vi med stöd i tabellen ovan se på de ackumulerade effekterna under en vald tidsperiod.

8.1.8 BNP-bidragets innebörd i kalkylen

I samtliga fall ovan har vi presenterat och diskuterat effekterna av att man inte kommer in på arbetsmarknaden som en direkt eller indirekt följd av den kognitiva störning man har och som leder till skolmisslyckanden i olika former. Vi har genomgående sett att de produktionsförluster (eller BNP-bidraget) som uppstår är betydande och ofta den dominerande kostnaden. Vad är då innebörden av detta?

För den enskilde innebär det att man får lägre livsinkomst. På kort sikt påverkar det de konsumtionsmöjligheter man har – levnadsstandard helt enkelt. Senare i livet innebär det lägre intjänad pension med lägre levnadsstandard i livets senare del. På det mänskliga planet innebär det en reducerad tillhörighet i samhället eftersom arbete ofta uppfattas som centralt för begrepp som tillhörighet och att ingå i ett socialt sammanhang.

För den offentliga sektorn innebär det reducerade skatteintäkter av flera olika slag. Naturligtvis mindre inbetald kommunalskatt, landstingsskatt och statlig inkomstskatt. Men också till följd av de minskade konsumtionsmöjligheterna mindre inbetald moms. Dessutom blir det minskade inbetalningar till socialförsäkringssystemet – de kallade sociala avgifterna som bl.a. ska finansiera vår pension.

För samhället i stort innebär det en ogynnsam förskjutning av balansen mellan försörjare och försörjda. I ekonomisk mening betyder det tendenser till ökat skattetryck på de kvarvarande försörjarna. Men i vidare mening riskerar en sådan utveckling att reducera legitimiteten och betalningsviljan för våra offentliga system. De kvarvarande betalarnas betalningsvilja kan avta.

8.2 Samhället

En utmaning i denna studie är att vi vare sig på individnivå eller på gruppnivå med säkerhet kan säga vad som händer med dessa ungdomar om de inte i skolan får hjälp att hantera sina kognitiva svårigheter. Som vi presenterat i tidigare avsnitt vet vi dock att skolmisslyckande med säkerhet leder till negativa konsekvenser på arbetsmarknaden. Om man ska kvantifiera detta tycks det finnas stöd för att 20 % - 25 % av en årskull som misslyckas i skolan också misslyckas på arbetsmarknaden. För genomsnittet i en årskurs är siffran betydligt lägre. Därför får vi bygga våra kalkyler på gruppnivå utifrån några olika antaganden.

I de berörda skolorna i de tre kommunerna finns det cirka 10 000 elever. Man har i projektet bedömt att cirka 10 % av dessa har kognitiva svårigheter som leder till skolsvårigheter. I projektet har man identifierat och scannat cirka 420 stycken av dessa. Det finns alltså ett betydande antal elever med behov som av resursskäl inte tagits med i den aktiva gruppen av elever som erhåller insatser inom projektramen.

Låt oss utgå från dessa cirka 420 elever. Låt oss också, utifrån den försiktighetprincip vi tidigare diskuterat, anta att fyra femtedelar av dem trots de skolproblem som deras kognitiva svårighet skapar lyckas ta sig in på arbetsmarknaden på ungefär samma vis som deras jämnåriga kamrater utan dessa svårigheter.

Men låt oss dessutom anta att resterande 20 % eller **nittio elever** till följd av dessa kognitiva svårigheter i större eller mindre omfattning misslyckas på arbetsmarknaden. Det vi då intresserar oss för är vilka kort och långsiktiga socioekonomiska effekter detta kan leda till.

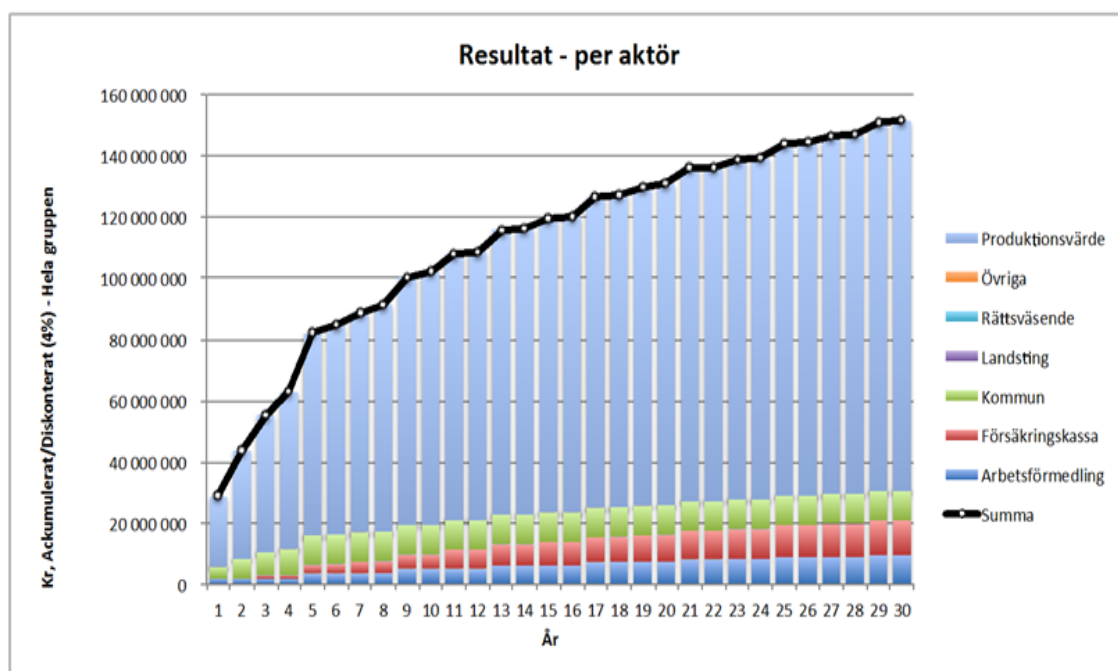
Sådana misslyckanden kan vara av olika art och tyngd. Därför har vi räknat på två olika alternativ – ett lite tyngre och ett lite lättare för att gaffla in ett intervall som kan ge oss en bild av hur kostnaderna skulle kunna se ut.

8.2.1 En optimistisk bild

I detta scenario drabbas inte en enda av eleverna av ett livslångt utanförskap på arbetsmarknaden. Ingen av dem utvecklar heller någon form av sido- eller följdproblematik såsom missbruk eller kriminalitet eller psykisk ohälsa eller somatiska problem såsom övervikt, diabetes etc.

Konsekvenserna av skolmisslyckanden för denna grupp på arbetsmarknaden inskränker sig främst till sent inträde på grund av att skoltiden förlängs eller inte blir klar i tid, sänkta livslöner på grund av att man inte arbetar efter sin bästa förmåga. Man drabbas av kortare eller medellånga perioder av arbetslöshet och/eller sjukskrivning till följd av sina kognitiva svårigheter. Kostnaderna för försörjning är för de flesta obefintliga eller mycket låga. Med dessa förutsättningar ser vi att resultatet blir att samhällskostnaderna för detta under en trettioårsperiod uppgår till drygt 150 Mkr.

Diagram 8.7; samhällskostnader till följd av att 90 elever hamnar i ett måttligt utanförskap till följd av tidigare skolmisslyckanden

I tabellen nedan ser vi samma kalkyl i tabellform fördelat på olika tidpunkter och fördelat på olika aktörer. Vi ser då att produktionsförlusterna – dvs. det förhållandet att dessa unga inte tas i anspråk fullt ut i samhället och på arbetsmarknaden – utgör den dominerande kostnaden 121 Mkr eller 80 % av de totala kostnaderna.

En annan intressant uppgift är att den kommunal långsiktiga kostnaden uppgår till 9,6 Mkr eller 100 000 kronor per elev, diskonterat till nuvärde med 4 %. En summa väl värd att jämföra med kostnaderna för en elevs kognitiva hjälpmedel i projektet som kan antas ligga i intervallet 15 000 – 25 000 kronor.

Tabell 8.6; samhällskostnader till följd av att 90 elever hamnar i ett måttligt utanförskap till följd av tidigare skolmisslyckanden

Netto allt	1	2	4	8	10	20	30
Arbetsförmedling	1 814 400	1 814 400	1 814 400	3 562 327	4 888 092	7 197 991	9 448 328
Försäkringskassa	0	0	978 550	3 873 019	4 646 382	8 871 370	11 276 507
Kommun	3 801 600	6 293 908	8 647 344	9 681 315	9 681 315	9 681 315	9 681 315
Landsting	0	0	0	0	0	0	0
Rättsväsende	0	0	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	23 079 168	35 500 830	51 419 155	74 160 359	82 641 172	105 039 011	121 023 902
Summa	28 695 168	43 609 137	62 859 449	91 277 022	101 856 961	130 789 688	151 430 053

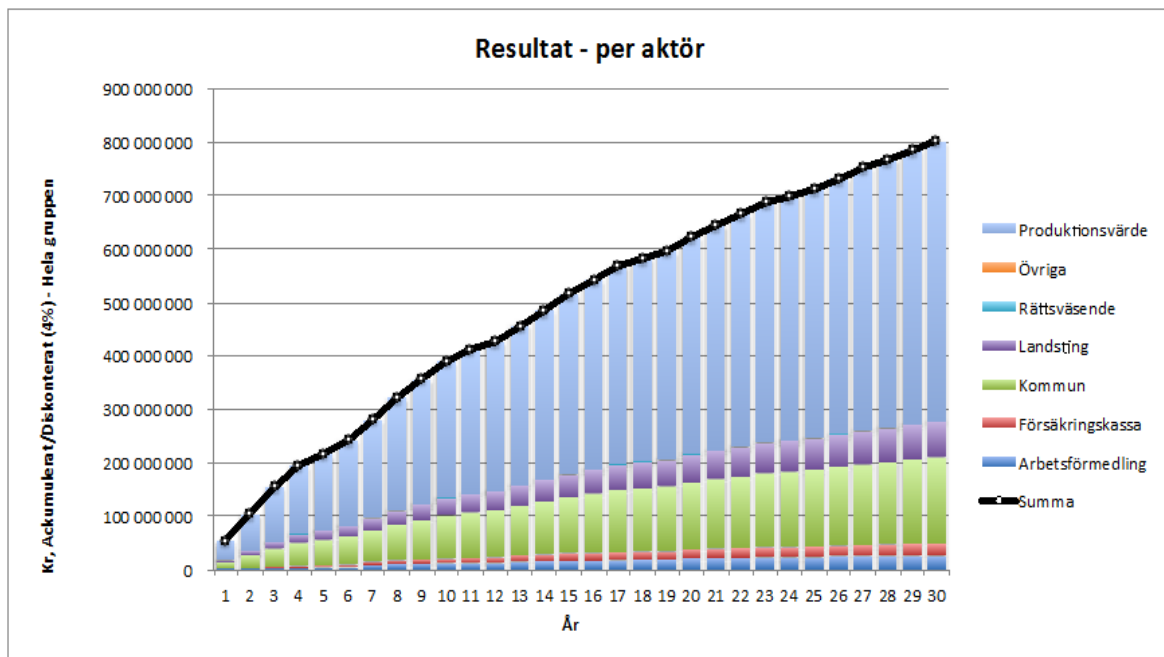
8.2.2 En pessimistisk bild

I detta pessimistiska scenario pratar vi fortfarande om lika många ungdomar som ovan (90 st.), men nu ser vi lite mer dystert på deras framtid som vuxna i förhållande till arbetsmarknaden. Flera av dem får ett sent inträde på arbetsmarknaden och längre perioder än normalarbetskraften med arbetslöshet

och/eller sjukskrivning. Flertalet av dem blir långtidsarbetslösa under perioder, ibland med olika former av sociala och/eller socialmedicinska pålagringar såsom psykisk ohälsa och/eller missbruk. Några få blir arbetslösa större delen av kalkylperioden utan några sådana sidoeffekter.

I diagrammet nedan ser vi att den långsiktiga kostnaden för detta uppgår till cirka 800 Mkr eller knappt 9 Mkr per person i målgruppen.

Diagram 8.8; samhällskostnader till följd av att 90 elever hamnar i ett mer svårartat utanförskap till följd av tidigare skolmisslyckanden

I tabellen nedan ser vi att de långsiktiga kostnaderna även här domineras av produktionsförlusterna som uppgår till 524 Mkr eller 65 % av de totala kostnaderna. Men i detta scenario är inte bara övriga aktörers kostnader högre i absoluta termer utan deras andel av de totala kostnaderna är betydligt större eller 35 %. Detta kan förklaras av att utanförskapet i detta scenario har ett betydligt större inslag av offentliga insatser allt från kostnader för försörjning till olika stöd- och vårdinsatser.

I detta scenario är den långsiktiga kommunala kostnaden 161 Mkr eller cirka 1,8 Mkr per elev. Kostnaderna för dessa elevers utanförskap uppgår för en mandatperiod (fyra år) till 195 Mkr varav 43 Mkr är kommunala kostnader.

Tabell 8.7; samhällskostnader till följd av att 90 elever hamnar i ett mer svårartat utanförskap till följd av tidigare skolmisslyckanden

Netto allt	1	2	4	8	10	20	30
Arbetsförmedling	756 000	1 482 923	2 853 969	10 340 384	11 423 941	21 155 999	25 892 418
Försäkringskassa	806 400	1 581 785	3 184 026	7 228 035	8 494 310	17 058 857	22 434 401
Kommun	11 770 080	23 087 465	43 357 793	65 714 641	80 850 734	124 727 554	161 235 936
Landsting	4 242 000	8 320 846	16 013 936	26 146 369	32 226 330	51 453 341	66 096 095
Rättsväsende	63 000	123 577	237 831	388 312	478 609	764 159	981 625
Övriga	0	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	35 562 240	69 756 702	130 069 810	211 822 314	255 776 499	406 621 509	524 248 125
Summa	53 199 720	104 353 297	195 717 366	321 640 055	389 250 423	621 781 419	800 888 600

9. INTERVENTION – KOSTNADER OCH INTÄKTER

9.1 Intro

Som vi har påpekat tidigare finns det idag inga statistiskt säkerställda svar på vilka effekter som det här studerade projektet har gett på kort sikt eller kommer att ge på lång sikt. Vi har fått en del indikationer på att det tycks vara väldigt betydelsefullt för de elever som får ta del av stödet. Men därutöver är det svårt att hävda något med säkerhet.

Därför har vi nedan utifrån ett antal olika antaganden om tänkbara effekter sett vilka socioekonomiska konsekvenser detta kan tänkas leda till. Vi har gjort detta både på individ- och gruppnivå. I inget fall har vi räknat med att det möjliga utanförskapet helt elimineras till följd av att man fått teknikstöd. Vi har studerat effekterna av ett reducerat utanförskapsmönster. Effekterna av att gå från ett sämre till något bättre läge.

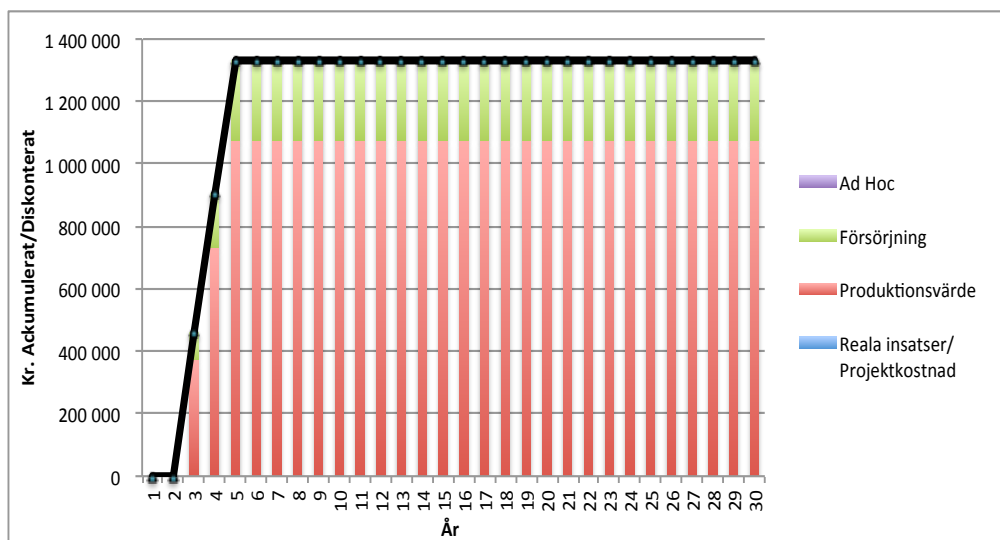
Vi utgår i exemplen nedan från de icke interventionsalternativ vi beskrivit i tidigare kapitel och därefter gör vi vissa antaganden om hur dessa scenarios förändras för att slutligen sätta prislappar på dessa förändrade förhållanden.

9.2 På individnivå

9.2.1 Reducering av senare inträde från 5 till 2 år

Vårt första exempel handlar om att teknikstödet leder till att det senare inträdet på arbetsmarknaden för en person reduceras från fem år till två år. D v s. en vinst på tre produktiva år. I diagrammet nedan ser vi att effekterna av detta uppgår till drygt 1,3 Mkr.

Diagram 9.1; Samhällsekonomiska effekter av att reducera utanförskapstiden från fem till två år

I tabellen nedan återkommer samma uppgifter. Vi ser då att den dominerande delen eller drygt 1 Mkr består av produktionsvinster och att cirka en fjärdedel eller drygt 250 000 kronor består av minskade kommunala kostnader, främst minskade kostnader för försörjningsstöd.

Tabell 9.1; Samhällsekonomiska effekter av att reducera utanförskapstiden från fem till två år

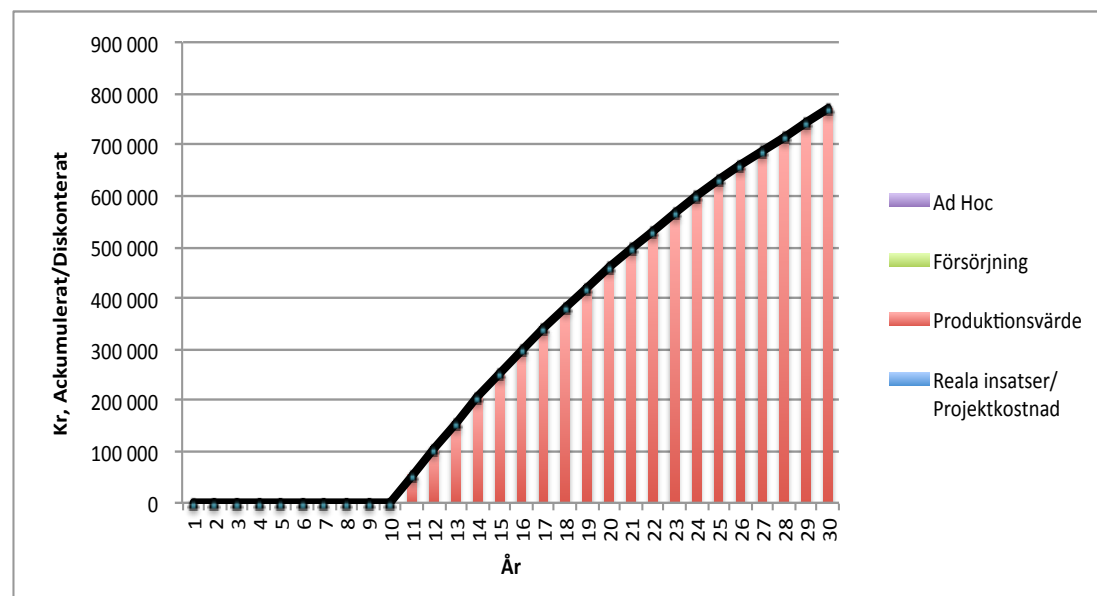
	1	4	8	10	20	30
Arbetsförmedling	0	0	0	0	0	0
Försäkringskassa	0	0	0	0	0	0
Kommun	0	174 101	256 162	256 162	256 162	256 162
Landsting	0	0	0	0	0	0
Rättsväsende	0	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	0	731 224	1 075 881	1 075 881	1 075 881	1 075 881
Netto	0	905 325	1 332 044	1 332 044	1 332 044	1 332 044

9.2.2 Från livslång låg lön till låg lön endast de första tio åren i yrkeslivet

Vårt andra exempel handlar om effekterna av kortare period av reducerad inkomst till följd av svaga skolresultat. Vi har i diagrammet nedan tittat på vad konsekvenserna är om den, på grund av svaga skolresultat, med 15 % reducerade lönen inte blir livslång utan endast är aktuell under de första tio åren av yrkeslivet. Vi ser då att den ackumulerade effekten av detta uppgår till 750 000 kronor.

Detta är en vinst som primärt tillfaller den enskilde i form av högre inkomster och därefter högre pensionsförmåner. Indirekt gynnar den samhället i form av högre skatteintäkter såväl i form av direkt som indirekt skatt.

Diagram 9.2; Samhällsekonomiska effekter av att reducera låg lön från livslångt till endast de tio första yrkesverksamma åren

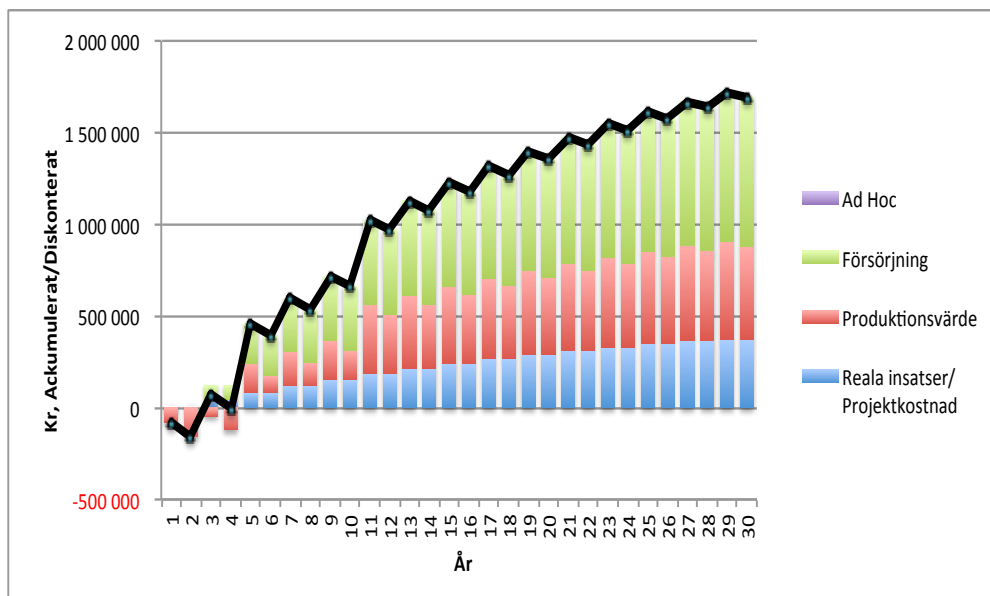

9.2.3 Från partiellt utanförskap till lägre livslön

Vårt tredje exempel blir mer komplicerat. Det handlar om personer som i grundscenariot går in i yrkeslivet med full kraft och därefter till följd av sina svårigheter hamnar i perioder av arbetslöshet och sjukskrivning med olika vårdinsatser som följd. Vi jämför nu detta scenario med vad som kan tänkas hända om den person det gäller i stället går in i yrkelivet i ett arbete med lägre lön, ett förhållande som är livslångt.

Vi ser då att nettoeffekten av detta uppgår till nästan 1,7 Mkr under den trettioårsperiod kalkylen avser. Effekterna ungefär lika fördelade mellan finansiella och reala effekter samt produktionseffekter.

Diagram 9.3 De samhällsekonomiska effekterna av att ett partiellt utanförskap ersätts av lägre livslön

I diagrammet nedan, som skildrar samma förlopp, inträffar en intressant sak. Under de första åren uppträder negativa siffror i form av förlorat produktionsvärde. Detta är en följd av att i grundscenariot utgår vi från en högre lön än i det scenario vi jämför med – lägre livslön. Detta skulle kunna vara en illustration av prislappen på att människor kortsiktigt bränner ut sig på arbetsmarknaden i arbeten man inte är riktigt rustad för med långsiktiga samhällskonsekvenser som följd.

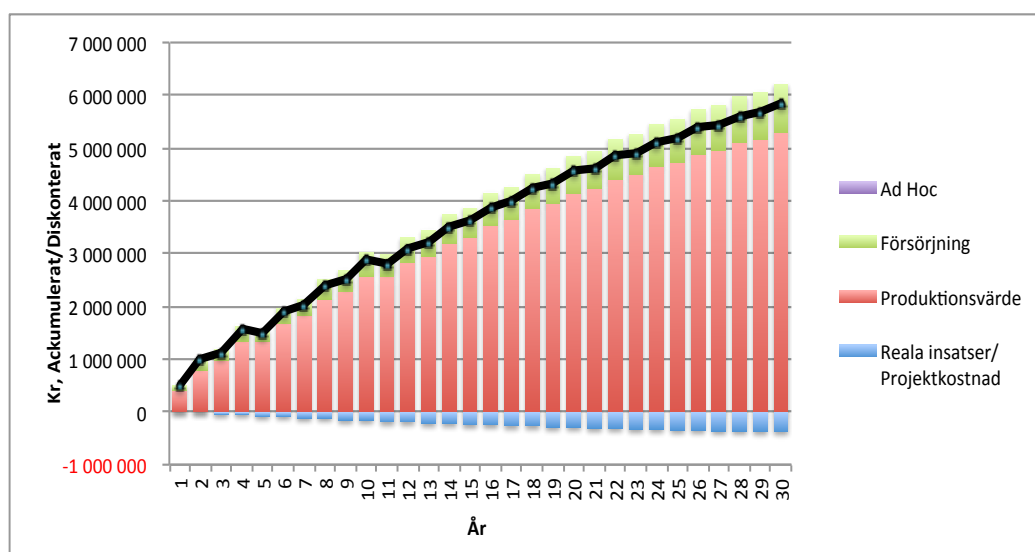
Tabell 9.2 De samhällsekonomiska effekterna av att ett partiellt utanförskap ersätts av lägre livslön

	1	4	8	10	20	30
Arbetsförmedling	0	9 246	25 697	33 004	62 055	80 014
Försäkringskassa	0	86 908	313 353	382 038	711 871	894 691
Kommun	0	0	0	0	0	0
Landsting	0	24 655	68 525	88 010	165 481	213 371
Rättsväsende	0	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	-80 640	-118 033	125 729	157 457	419 798	505 018
Netto	-80 640	2 776	533 304	660 508	1 359 206	1 693 095

9.2.4 Från fullt till partiellt utanförskap

Vårt fjärde scenario är än mer komplicerat. Det bygger på antagandet att personer utan teknikstöd skulle hamna i en situation med fullt utanförskap på det sätt vi ovan illustrerat. Men det vi jämför med är en situation där teknikstödet har lett till att personen i varje fall delvis (ungefär till 50 %) kan finnas på arbetsmarknaden under långa perioder. Perioder som växlar med andra perioder av sjukskrivning och/eller arbetslöshet. Den långsiktiga vinsten av en sådan förändring uppgår till cirka 5,8 Mkr. Detta skulle kunna vara en illustration att i ett samhälle kan det vara värdefullt att ta tillvara människors arbetsförmåga även om den bara är partiellt. Detta både av mänskliga och ekonomiska skäl.

Diagram 9.4; De samhällsekonomiska effekterna av att ett fullständigt utanförskap ersätts av ett partiellt utanförskap

I diagrammet nedan illustreras detta mer i detalj och då ser vi ett antal intressanta effekter. En första är att kommunen går med en vinst på 1,7 Mkr och försäkringskassan med en förlust på nästan 900 000 kronor. Detta kan ses som ett uttryck för att personer med den utveckling vi beskriver går i perioderna av sjukdom över från försörjningsstöd i kommunen till sjukpenning för försäkringskassan. På samma sätt är effekterna för arbetsförmedlingen negativa, visserligen måttligt, men än dock. Detta är ett uttryck för att personer i detta något bättre livsscenario blir till föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. På samma sätt kan landstinget underskott tolkas som krav på vårdinsatser för att den enskilde ska kunna arbeta. Detta scenario illustrerar tydligt att i alla fröändringar av det slag vi här diskuterar finns det vinnare och förlorare. I detta fall blir ju kommunen en nettovinnare.

Tabell 9.3; De samhällsekonomiska effekterna av att ett fullständigt utanförskap ersätts av ett partiellt utanförskap

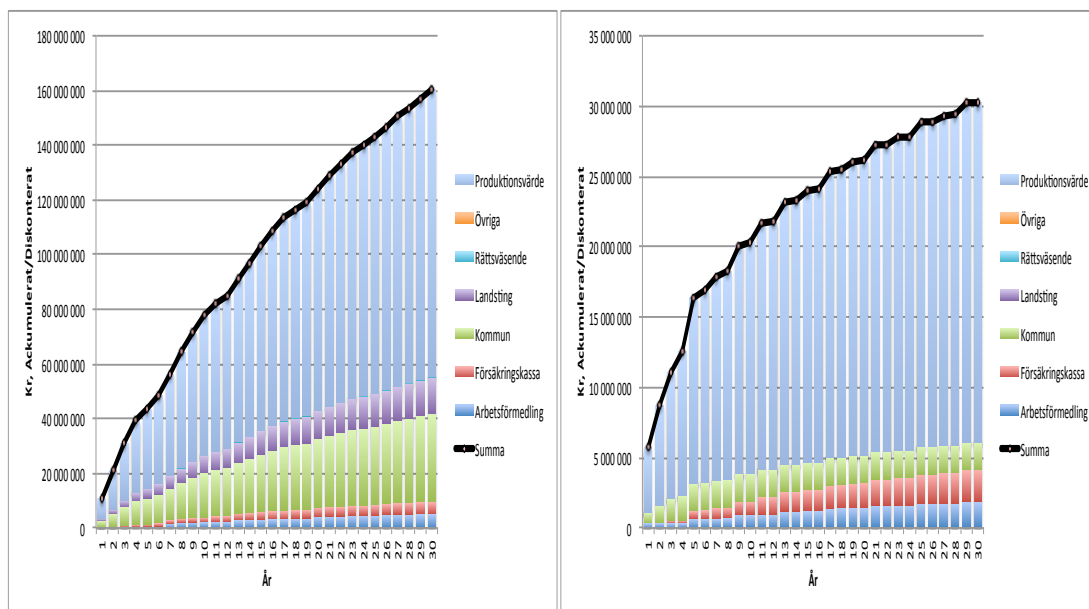
	1	4	8	10	20	30
Arbetsförmedling	0	-9 246	-25 697	-33 004	-62 055	-80 014
Försäkringskassa	0	-86 908	-313 353	-382 038	-711 871	-894 691
Kommun	96 000	362 409	672 197	809 792	1 356 858	1 726 437
Landsting	0	-24 655	-68 525	-88 010	-165 481	-213 371
Rättsväsende	0	0	0	0	0	0
Övriga	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	403 200	1 335 726	2 132 853	2 563 444	4 139 246	5 295 809
Netto	499 200	1 577 326	2 397 476	2 870 184	4 556 696	5 834 168

9.3 På gruppnivå

9.3.1 En reducering av utfallet i de två scenarierna med 20 %

Om förutsägelseerna är svåra på individnivå först av olika former av skolmisslyckande och därefter till följd av olika former av teknikintervention, så är de än mer komplicerade på gruppnivå. Vi har här gjort två räkneexempel. I det första studerar vi effekterna av en teknikintervention bland de 90 elever vi utgick ifrån i föregående kapitel. Vi har för de båda scenarierna, ett optimistiskt och ett pessimistiskt, studerat effekterna av att de 90 elevernas utanförskap till följd av denna teknikintervention reduceras med 20 %. I diagrammet nedan ser vi att de långsiktiga effekterna (samhällsvinsterna) i det optimistiska scenariot uppgår till cirka 30 Mkr och i det mer pessimistiska scenariot uppgår till drygt 160 Mkr.

Diagram 9.5 De samhällsekonomiska effekterna av en reduktion med 20% av utanförskapseffekterna för 90 elever som tidigare misslyckats i skolan

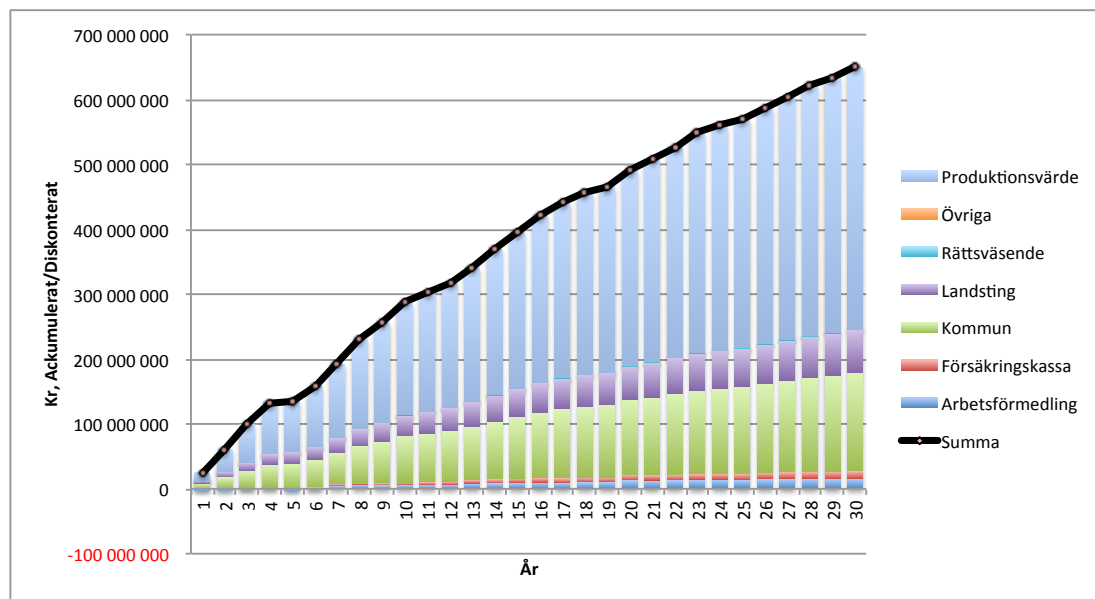

9.3.2 Ett skift från ett pessimistiskt till ett optimistiskt scenario

I nedanstående exempel har vi tänkt oss att dessa 90 elever startar i det mest pessimistiska scenariot kring framtida utanförskap på arbetsmarknaden men att teknikstödsinterventionen leder till att man fortfarande drabbas av ett visst, men mildare form av utanförskap. Kollektivt rör man sig till det mer optimistiska scenariot.

Vi ser då i diagrammet nedan att den långsiktiga vinsten av detta uppgår till cirka 650 Mkr och att den kommunala delen av denna vinst uppgår till cirka 150 Mkr.

Diagram 9.6 De samhällsekonomiska effekterna av att utanförskapet för 90 elever som tidigare misslyckats i skolan reduceras från ett omfattande till ett måttligt utanförskap

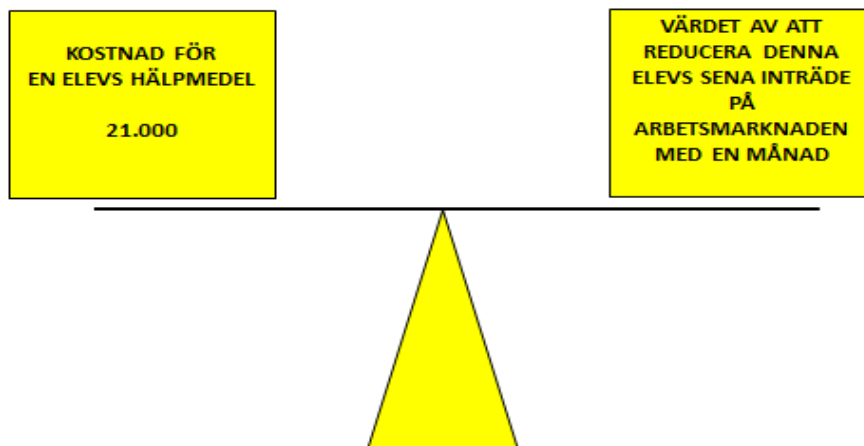

9.4 Breakeven

Vi kan alltså konstatera att det kring projektet inte finns tillgång till data vare sig på individnivå eller på grupp nivå. Vare sig vad som kommer att hända dessa om vi inget gör eller effekterna av en intervention. Men några saker vet vi ganska väl. För det första har vi en god uppfattning om vad olika former av teknikstöd kostar. För det andra har vi också en tämligen god bild av vad olika former av utanförskap och misslyckanden i förhållande till detta kostar samhället. Därmed kan vi vända på frågeställningen och ställa oss frågan, hur bra måste man vara i projektet för att den sociala investering som teknikstöd utgör ska betala sig, d v s passera det som man i andra investeringssammanhang kallar break even.

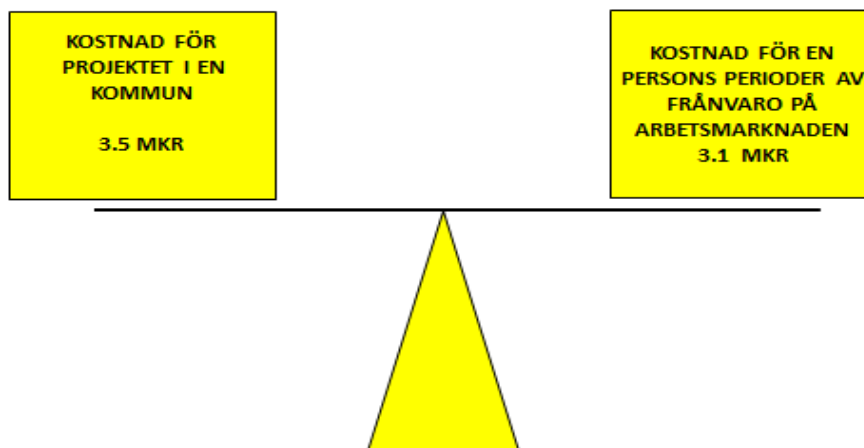
9.4.1 Vad krävs för att finansiera en elevs tekniska hjälpmedel

Vi vet från projektdata att kostnaden för ett teknikstöd för en elev inklusive kostnaderna för att upptäcka denna elev, införskaffa och utprova detta hjälpmedel uppgår till en kostnad i intervallet 15.000 – 25.000 kronor. Om vi tänker oss att detta leder till att elevens skoltid löper utan friktioner och förseningar – hur mycket motsvarar detta i termer av en reduktion av ett försenat inträde i arbetslivet? I bilden nedan har vi svaret. Detta motsvarar cirka en månad. Annorlunda uttryckt om teknikstödet leder till att eleven, till följd av uteblivna skolmisslyckanden, undviker en försenad arbetslivsstart med en månad har projektet betalt sig.

9.4.2 Vad krävs för att täcka kommunens investeringskostnad?

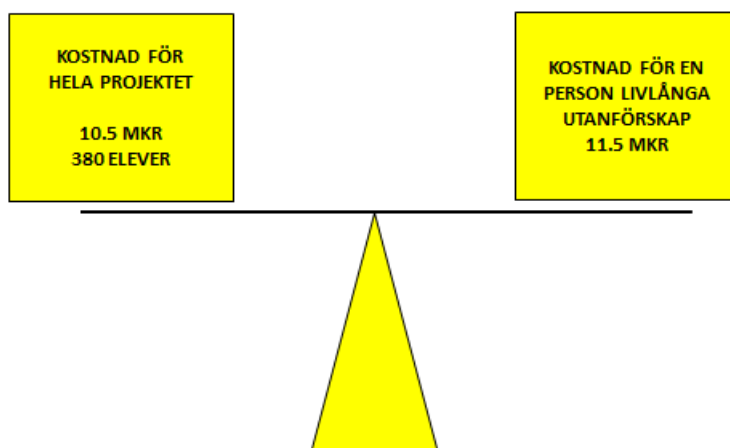
Projektet kostar idag cirka 3,5 Mkr per kommun. Dessa pengar räcker för att identifiera, behovsanalysera, köpa in hjälpmedel och introducera dem till mellan 100 och 200 elever per kommun. Hur framgångsrik måste man vara i en kommun för att detta ska vara en social investering som passerar break even. I figuren nedan ser vi att om detta leder till att man för en enda av eleverna i projektet kan undvika att denne elev i arbetslivet får upprepade perioder av sjukskrivning och arbetslöshet så passerar projektet break even.

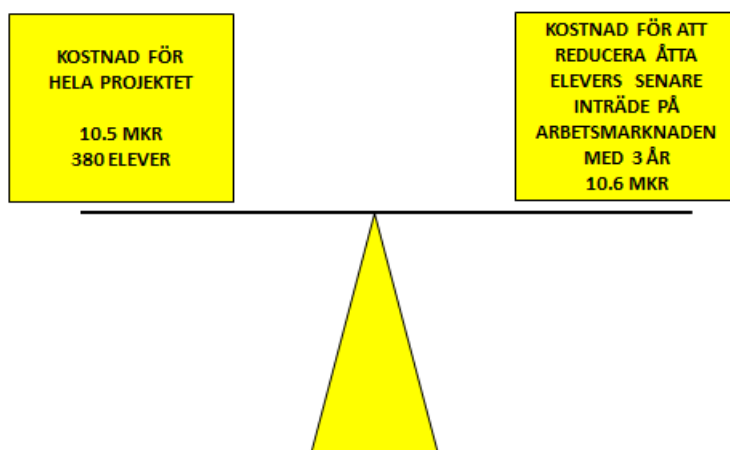
9.4.3 Vad krävs för att finansiera hela projektet i de tre kommunerna?

Detta projekt kostar ute i de tre kommunerna cirka 10,5 Mkr att driva. För dessa pengar kan man utbilda personal inom skolväsendet, upptäcka och fånga in cirka 400 elever, analysera deras behov, ge dem ett hjälpmedel, utprova detta och försäkra sig om att det fungerar för eleven. Hur framgångsrik

behöver man vara i ett sådant arbete för att passera ett ekonomiskt break even? Ett svar är att om man lyckas sänka nivån på utanförskapet på de 90 elever vi kalkylerat med i det optimistiska scenariot ovan med cirka 7 % så räcker detta för att finansiera hela satsningen. Ett annat svar, som illustreras i figuren nedan, är att om satsningen leder till att man lyckas undvika en enda persons livslånga utanförskap på arbetsmarknaden räcker detta för att finansiera projektet i de tre kommunerna.

Men man kan också illustrera det på ett annat vis. Om projektet bidrar till att för 8 av de cirka 380 eleverna i projekt har det lett till att deras försenade inträde på arbetsmarknaden till följd av deras kognitiva svårigheter minskar från fem till två år, räcker vinsterna från detta för att finansiera projektet i de tre kommunerna.

9.5 Omfördelningsperspektivet

9.5.1 Mellan olika aktörer

Vi har ovan främst inriktat oss på att diskutera vilka effekter i stort olika former av framgång kan leda till kring den målgrupp som vi här studerar. En annan intressant aspekt är vilka omfördelningseffekter detta kan leda till över tid. Låt oss som utgångspunkt ha tabellen nedan. I tabellen skildrar vi vilka ekonomiska effekter som skulle inträffa om man för de 90 elever som ingår i kalkylen lyckades bromsa effekterna av deras utanförskap på ett sådant vis att de kollektivt rörde sig från det pessimistiska till det mer optimistiska scenariot. Scenariot bygger alltså inte på att deras utanförskap elimineras utan på att effekterna av det reduceras och blir mildare. De går så att säga från ett worst case till ett best case men fortfarande i någon form utanförskap.

Tabell 9.4 De samhällsekonomiska effekterna av att utanförskapet för 90 elever som tidigare misslyckats i skolan reduceras från ett omfattande till ett måttligt utanförskap

	1	4	8	10	20	30
Arbetsförmedling	-1 058 400	1 039 569	6 778 056	6 535 849	13 958 008	16 444 090
Försäkringskassa	806 400	2 205 476	3 355 016	3 847 928	8 187 487	11 157 894
Kommun	7 968 480	34 710 449	56 033 326	71 169 419	115 046 239	151 554 621
Landsting	4 242 000	16 013 936	26 146 369	32 226 330	51 453 341	66 096 095
Rättsväsende	63 000	237 831	388 312	478 609	764 159	981 625
Övriga	0	0	0	0	0	0
Produktionsvärde	12 483 072	78 650 656	137 661 954	173 135 328	301 582 498	403 224 223
Summa	24 504 552	132 857 917	230 363 034	287 393 463	490 991 731	649 458 547

Låt oss till att börja med konstatera att den kommunala vinsten av detta är betydande allt från cirka 8 Mkr första året till totalt sett 151 Mkr. Men denna siffra döljer det faktum att det är skolan som gör investeringen. I det här fallet handlar det om de 3,5 Mkr som är projektkostnaden vi utgår från. Och sett ur detta perspektiv är avkastningen på 30 år god, 43 gånger pengarna. Men detta döljer det förhållandet att det i allt väsentligt är skolan som gör investeringen och merparten för att inte säga praktiskt taget hela vinsten av detta tillfaller socialtjänsten i form av framtida uteblivna insatser.

På motsvarande vis ser vi att det sker betydande omfördelningar inom den offentliga sektorn. Den kommunala investeringen på 3,5 Mkr ger landstinget en långsiktig vinst på 66 Mkr. På motsvarande sätt ger detta staten en avkastning på 28 Mkr i form av minskade kostnader. Av detta kan man dra slutsatsen att om staten subventionerade denna typ av insatser fullt ut skulle det ändå ge en långsiktig nettoeffekt på åtta gånger pengarna. Men vi ser också att det samlade nettot för den offentliga sektorn under en mandatperiod uppgår till 54 Mkr eller 15 gånger ursprungsinsatsen.

En intressant aspekt är att den enda förlusten som uppstår är det som drabbar arbetsförmedlingen under kalkylperiodens första del. Underskottet eller förlusten på drygt 1 Mkr är ett uttryck för olika former av arbetsmarknadspolitiska insatser, kanske främst olika former av lönesubventioner, som uppstår då delar av målgruppen går från passivt utanförskap som försörjda, till personer som aktiveras på väg in på arbetsmarkden. En helt rimlig kostnad som ingår i arbetsförmedlingens uppdrag.

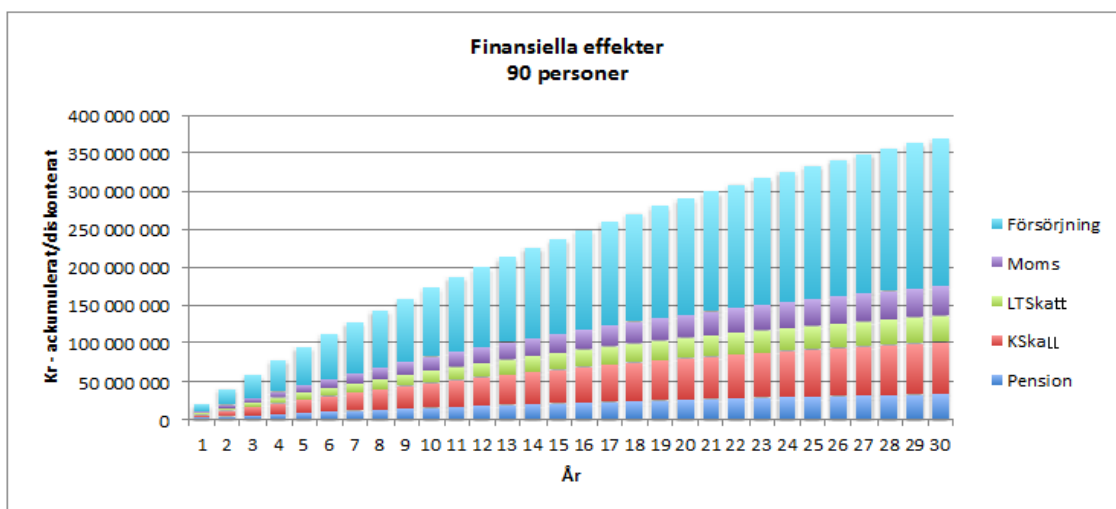
9.5.2 I samhället – de finansiella effekterna

Utanförskap eller misslyckanden i arbetslivet i en eller annan form leder till en mängd finansiella effekter som vanligtvis inte brukar medräknas eftersom detta inte är en kostnad på det sätt som anses i nationalekonomisk teoribildning. Emellertid upplevs de finansiella effekterna som en kostnad av de

aktörer vars budget påverkas I en vidare mening är de finansiella effekterna en spegling av balansen mellan försörjare och försörjda i ett samhälle. Och denna balans brukar man ofta lyfta fram då man diskuterar hur mycket utanförskap ett samhälle och dess välfärdssystem orkar med utan att legitimiteten för dessa system urholkas.

Därför har vi som en illustration av detta tagit fram diagrammet och tabellen nedan. Här visas de totala långsiktiga finansiella effekterna av det vi tidigare kallat ett pessimistiskt scenario för 90 elevers framtida utanförskap eller misslyckanden på arbetsmarknaden. Vi ser då att de långsiktigt uppgår till nästan 370 Mkr. Den största andelen är kostnader för försörjning av olika slag, närmare bestämt 194 Mkr för den 30 -årsperiod kalkylen spänner. Detta innebär i grova drag drygt 2 Mkr per person eller i genomsnitt drygt 70 000 kronor per person och år.

Diagram 9.7; De finansiella effekterna av 90 tidigare elevers tämligen omfattande utanförskap

De indirekta skatteförlusterna består av tre delar; kommunalskatteförlusterna uppgår till 698 Mkr. Motsvande landstingskatteförluster uppgår till 34 Mkr. Staten förlorar cirka 38 Mkr pga. av minskade momsintäkter en följd av dessa personer lägre konsumtionsförmåga. Slutligen leder detta till att 33 Mkr mindre sker i form av inbetalningar till det gemensamma pensionssystemet.

Tabell 9.5; De finansiella effekterna av 90 tidigare elevers tämligen omfattande utanförskap

	Finansiella kostnader efter .. År						
	1	2	4	8	10	20	30
Pension	1 836 000	3 601 385	6 931 067	12 855 772	15 487 269	25 949 913	33 018 100
KSkatt	3 826 224	7 505 286	14 444 344	26 791 430	32 275 468	54 079 618	68 809 721
LTskatt	1 907 604	3 741 839	7 201 379	13 357 147	16 091 272	26 961 959	34 305 806
Moms	2 158 034	4 233 067	8 146 776	15 110 675	18 203 736	30 501 527	38 809 475
Försörjning	10 800 000	21 184 615	40 770 983	75 622 190	91 101 581	152 646 546	194 224 118
Summa	20 527 862	40 266 192	77 494 549	143 737 215	173 159 327	290 139 563	369 167 219

Om vi i stället för detta mycket långsiktiga perspektiv ser att de finansiella effekterna under den första mandatperioden uppgår till 77 Mkr. 14 Mkr av detta utgörs av förlorade kommunalskatteintäkter vilket är 4 Mkr eller 40 % mer än hela det här studerade projektet kostar att driva i de tre berörda kommunerna.

10. SLUTSATSER OCH REFLEKTIONER

10.1 Kostnader för misslyckanden på arbetsmarknaden

Vi har ur ett antal olika infallsvinklar satt ekonomiska mått på vad som kan hända på arbetsmarknaden som en följd av t.ex. tidigare skolmisslyckanden. Man kan då göra några reflektioner.

- Misslyckanden på arbetsmarknaden är inget okomplicerat begreppet. Det består av många olika delar, allt från att man inte får arbete med utebliven inkomst som följd, via försörjningskostnader för att kompensera detta inkomstbortfall för olika offentliga aktörer till att detta utanförskap kan fungera som en sorts triggermekanism som leder till olika negativa följd effekter.
- Misslyckanden på arbetsmarknaden är heller inget digitalt begrepp av typen man är med eller utanför. Det består snarast av en glidande skala av effekter allt från senare inträde i yrkeslivet, via lägre livsinkomst, perioder av frånvaro till ett totalt utanförskap med en mängd negativa följdproblem som konsekvens.
- Däremot kan man se att kostnaderna för arbetsmarknadsmisslyckanden, i all synnerhet sådana som har varaktighet, är utomordentligt höga, i all synnerhet om man jämför dem med kostnaderna för att med hjälp av teknikinsatser agera.
- Kostnaderna för ett sådant utanförskap varierar starkt beroende på hur ett misslyckande på arbetsmarknaden kan se ut. Ett sent inträde i arbetslivet kan kosta 2,3 Mkr, en reducerad livslön på grund av svaga skolresultat 1,4 Mkr, perioder av frånvaro på arbetsmarknaden mer än 3 Mkr medan längre perioder av psykisk ohälsa och arbetslöshet kan leda till samhällskostnader på cirka 9 Mkr. Livslångt utanförskap på arbetsmarknaden kan, beroende på eventuell följdproblematik kosta mellan 9 och 11,5 Mkr.
- En dominerande kostnadspost i utanförskapet består av de produktionsförluster som uppstår vilka leder till inkomstbortfall för den enskilde, försörjningskostnader för olika offentliga aktörer och en ogynnsam förskjutning i samhället mellan andelen försörjare och försörjda.
- Ofta är kommunen den offentliga aktör som får stå för den större delen av utanförskapets kostnader. Detta är särskilt intressant eftersom det sannolikt är kommunen som via skolan står för kostnaden vid en teknikinsats för den enskilde eleven. Vi får alltså den gynnsamma situationen att den som rimligtvis har det sociala investeringsuppdraget också är den aktör som har mest att vinna på det.
- Dock bör man erinra sig att det i kommunen är skolan som har investeringsuppdraget medan det är socialtjänsten som gör vinsterna av att detta investeringsuppdrag blir framgångsrikt. Detta borde kunna leda till en intressant omfördelningsdiskussion i kommunen.
- Dessutom leder detta till en annan intressant omfördelningsdiskussion – omfördelningen mellan nu och sedan. Den sociala investeringen, ett teknikstöd utgör, leder till en investeringskostnad idag medan intäkterna kommer att löpa under en lång tid framöver. Detta väcker både frågor om huruvida våra uppföljningssystem på ett adekvat sätt fångar den här typen av beslut och om behovet av någon form av socialt investeringskapital.

Vi har också på gruppnivå tittat på två räkneexempel kring ett framtida utanförskap för den målgrupp projektet arbetar med. Vi utgick från att 75 % av eleverna trots sin kognitiva svårighet, utan några

stödinsatser av det slag vi här studerat skulle klara både skollivet och inträdet på arbetsmarknaden till 100 %. Ett kanske något väl optimistiskt antagande.

Därefter har vi för de resterande 90 eleverna konstruerat två olika scenario – ett optimistiskt scenario i vilket ingen av dem som följd av sin svårighet skulle hamnat i något allvarligt livslångt utanförskap på arbetsmarknaden. Det har handlat om senare inträde, lägre livslöner och kortare perioder av arbetslöshet och/eller sjukskrivning. Det pessimistiska scenariot beskriver för flera av dem längre perioder av frånvaro på arbetsmarknaden och för ett antal av dem ett livslångt utanförskap.

- Den långsiktiga kostnaden för dessa två utfall varierar mellan 150 och 800 Mkr.
- Den kommunala delen av detta varierar mellan 10 och 160 Mkr.
- Den årliga kostnaden för detta arbetsmarknadsmisslyckande uppgår till mellan 28 och 53 Mkr.
- Under en mandatperiod (fyra år) uppgår kostnaderna till mellan 62 och 195 Mkr.
- Dessa siffror kan då jämföras med vad det kostar att driva hela detta projekt i tre kommuner med cirka 380 elever, 10.5 Mkr.

Detta leder med en viss automatik fram till frågan, vore det inte en klok social investering, både av mänskliga och ekonomiska skäl, att förhindra en sådan utveckling. En fråga vi kommer att diskutera i nästa kapitel.

10.2 Det möjliga värdet av intervention

Det är mot bakgrund av de data som finns tillgängliga inte möjligt att sätta ett bestämt värde på vad teknikstöd i skolan kan leda till vare sig på individnivå eller på gruppnivå. Däremot kan man exemplifiera det ekonomiska värdet av några sådana effekter.

- En reduktion av ett senare inträde på arbetsmarknaden med tre år leder till en samhällsvinst på cirka 1,3 Mkr.
- Att förkorta tiden med låg lön på grund av skolmisslyckanden från livslångt till en tioårsperiod leder till en samhällsvinst på cirka 0,8 Mkr.
- Om man går från perioder av partiellt utanförskap till en permanent närvaro på arbetsmarknaden men med en lägre livslön uppgår vinsten till cirka 1,7 Mkr.
- En förändring från ett fullständigt till ett partiellt utanförskap leder till en samhällsvinst på cirka 5,8 Mkr.
- Att sänka utanförskapsnivån för en grupp på nittio elever med cirka 20 % leder långsiktigt till en samhällsvinst på mellan 30 och 160 Mkr beroende på vilket utgångsläge man räknar med.

Det krävs inte heller särskilt stor framgång i ett projekt som detta för att passera break even, eller att den ursprungliga investeringskostnaden blir återbetald.

- Den totala kostnaden för en elevs teknikstöd motsvarar en månads senare inträde på arbetsmarknaden.
- Den totala kostnaden för att bedriva detta projekt i en kommun motsvarar en persons periodvis frånvaro på arbetsmarknaden.

- De totala kostnaderna för projektet i de tre kommunerna motsvarar en persons livslånga utanförskap på arbetsmarknaden.

Vid sidan av dessa effekter leder denna typ av insatser till betydande omfördelningseffekter mellan olika samhällsaktörer både inom kommunen och mellan kommunen och olika andra offentliga aktörer.

10.3 Metoder och modell

Denna studie har i modell och data termer visat på ett antal för oss intressanta saker.

- Man kan sätta ekonomiska mått på olika aspekter av misslyckanden på arbetsmarknaden och med en viss sannolikhet länka dessa misslyckanden till tidigare skolmisslyckanden i livet.
- Misslyckanden på arbetsmarknaden är i högsta grad ett begrepp som kan innebära allt från tämligen måttliga effekter till ett livslångt och totalt utanförskap. Vi har här, för första gången för vår del, lyckats skapa en kalkylmodell med vars hjälp vi på ett flexibelt sätt kan sätta ekonomiska mått på dessa olika aspekter av misslyckanden. Modellen fungerar och är överraskande flexibel.
- Som alltid i denna typ av kalkyler är den svaga länken kausaliteten, d v s relationen mellan den insats som görs och de effekter som uppstår. Åter en gång kan vi konstatera att bristen på kunskap, evidensbaserade data och metoder och långsiktiga uppföljningar är smärtsamt stor.
- Den lösning vi här valt att använda oss av är att hantera detta genom att göra öppna, transparenta och försiktiga antaganden om olika effekter och därefter överlämna till läsaren för bedömning om dessa antaganden kan vara giltiga och realistiska.
- Vår önskan är naturligtvis att den typen av insatser man här prövar och som förefaller ge utomordentligt goda resultat också skulle följas upp i en långsiktig utvärdering både av metoder och av resultat.

10.4 Avslutande reflektioner

Denna socioekonomiska studie väcker ett antal frågor och funderingar. Den första av dessa är att omfattningen av skolmisslyckanden och dess konsekvenser i vuxenlivet i form av utanförskap på arbetsmarknaden ser ut att vara betydligt mer omfattande än man tror. Kostnaderna för detta är också betydande. Detta i all synnerhet om man ställer det i relation till kostnaderna för att med hjälp av teknikstöd reducera riskerna för detta.

Det leder till en fråga om varför man idag inte gör fler eller mer omfattande insatser för att förhindra eller i varje fall reducera detta problem. En förklaring till kan vara att effekterna för berörda beslutsfattare är mer eller mindre osynliga i de beslut- och uppföljningssystem man förfogar över. Kostnaderna för utanförskap drabbar i regel någon annan aktör och sker betydligt längre fram i livet. Stuprörstänkandet och kortsiktigheten sätter käppar i hjulet för en god ekonomisk resurshushållning.

Det förefaller inte heller finnas incitament för att agera. Konsekvenserna är att det finns många förlorare som en följd av detta – den enskilde eleven, skolan i form av sämre resultat samt kommunen och övriga samhället i form av unga människor som i större eller mindre omfattning misslyckas i arbetslivet, ofta helt i onödan.

Det finns ett par stickord som omedelbart dyker upp som en reflektion, långsiktighet och gränsöverskridande samverkan. Det är en tämligen enkel slutsats att teknikstöd av det slag vi här

diskuterat sannolikt är en utomordentligt lönsam historia. Som vi ser det behöver man inte vara särskilt framgångsrik för att en social investering av detta slag ska löna sig. Och den potentiella uppsidan är utomordentligt stor. På den här identifierade målgruppen pratar vi om hundratals miljoner. En avslutande fråga till våra beslutsfattare runt om i landet blir då naturligtvis; har vi råd att avstå från att agera?

REFERENSER & RAPPORTER SOM HAR SIN UTGÅNGSPUNKT I SOCIOEKONOMISK ANALYS

SEE & OFUS

2013-06-01

Vi har genomfört olika former av det vi idag kallar socioekonomiska analyser och bokslut i mer än 30 år.

De olika konkreta beräkningsmodeller vi använder oss av bygger på erfarenheter och data vi utvecklat i ett flertal uppdrag, några av dem redovisade nedan. För den som på ett enkelt vis vill ta del av detta rekommenderas ”Handbok till förenklad socioekonomisk analysmodell”, Idéer för livet, 2010. En mer utförlig beskrivning finns i rapporten ”Handbok i socioekonomiska bokslut”, NUTEK, 2008 samt ”Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag”.

Vi har haft ett flertal olika uppdragsgivare kring uppdrag med socioekonomiska analyser. Här följer några exempel indelade i tre olika grupper

Statliga uppdragsgivare har varit; socialdepartementet, kriminalvårdsstyrelsen, folkhälsoinstitutet, socialstyrelsen, konsumentverket, Ungdomsstyrelsen, Tillväxtverket

Vi har haft ett 40-tal olika **kommunala uppdragsgivare** såsom Härryda, Ale, Vänersborg, Helsingborg, Malmö, Karlstad, Linköping, Norrköping, Umeå, Nacka, Södertälje

Vi har också haft ett antal **organisationer och sociala företag** som uppdragsgivare bl.a. Sveriges Kommuner och landsting, Attention, Basta, Prima, Telge Hovsjö, Fryshuset, TullKust, ett antal samordningsförbund och regionförbund, Idéer för Livet/Skandia, Europeiska Socialfonden

Nedan anges några av de studier vi genomfört som har beröring med detta arbetsområde. De flesta av dem finns tillgängliga på våra hemsidor www.ofus.nu, www.seeab.se samt www.socioekonomi.se och går utmärkt att ladda ner. Några av dem finns dessutom tillgängliga på engelska.

Lundmark & Nilsson, Utvärdering av ADHD-projektet på Norrtäljeanstalten, OFUS & Kriminalvården, 2010

Lundmark & Nilsson, En skillnad som gör en skillnad – en metodutvärdering och socioekonomisk analys av Mission Possible, OFUS & Fryshuset, 2011

Lundmark & Nilsson, Skuldsättning ur ett socioekonomiskt perspektiv – OFUS & Konsumentverket, 2011

Lundmark & Nilsson, Vänd dem inte ryggen – socioekonomisk analys av destruktiva subkulturer, OFUS & Fryshuset, 2012

Lundmark & Nilsson, Telge Hovsjö & Manpower Telge Jobstart – en socioekonomisk analys av två annorlunda grepp kring långtidsarbetslösheten, OFUS & Telge, 2012

Lundmark & Nilsson, Det omöjliga tar bara något längre tid – Hovsjösatsningen ur ett process- och socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Telge, 2012

Nilsson & Lundmark, Att gå bredvid, utvärdering av Tierpsmodellen ur ett samverkansperspektiv och ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Tierps Kommun, 2012

Nilsson & Lundmark, Att bygga relationer med respekt, utvärdering av Stigmodellen för rehabilitering ur ett samverkansperspektiv och ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Heby Kommun, 2013

Nilsson & Lundmark, Att inkludera, utvärdering av United Actionmodellen för rehabilitering ur ett samverkansperspektiv och ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Heby Kommun, 2013

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 1997, Sara Söderberg, en studie om samverkan och samhällsekonomi kring personer med ryggont.

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 2000, Eva-Britt Larsson – en person med psykosociala arbetshinder.

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 2008, 1+1=3, en analys av samverkan och socioekonomiska effekter av rehab projektet ITOK, SEE, KVS & SLL

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, 2012, Intoleransens pris – en socioekonomisk analys av Vit Maktrörelsen i Kungälv och toleransmodellen, OFUS, Teskedsorden, Expo & Kungälvs Kommun

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, Under ytan – Telgekoncernen, ett socioekonomiskt bokslut, OFUS & Telge, 2013

Nilsson, 1987, 20 maj 2007, en framtidsstudie av Södertälje Kommun, SEE & Södertälje Kommun

Nilsson, OFUS, 2000, Svempa Johansson, missbrukare eller företagare, en analys av de samhällsekonomiska konsekvenserna av arbetskooperativet Basta.

Nilsson, 2008, Den osynliga lönsamheten - Tullens beslag av heroin och amfetamin ur ett socioekonomiskt perspektiv, SEE.

Nilsson, 2008, Samverkan i Sörmland – en analys av Sörmlands Samordningsförbund - RAR, OFUS & RAR

Nilsson, 2009, Socioekonomisk investeringskalkyl kring ett projekt med en vidgad arbetsmarknad i Jönköpings Län, OFUS & Regionförbundet i Jönköpings Län

Nilsson, 2010, De unga, utanförskapet och arbetsmarknaden, OFUS & Ungdomsstyrelsen

Nilsson, 2010, Helhetssyn och långsiktighet – en socioekonomisk analys av de folkhälsopolitiska målen, OFUS & Folkhälsoinstitutet

Nilsson, 2011, Helhetssyn & långsiktighet – strategier baserade på socioekonomiskt tänkande, SEE & Idéer för Livet/Skandia

Nilsson, 2011, Är du lönsam lille vän, En socioekonomisk analys av unga, skolmisslyckanden och arbetsmarknaden, SEE

Nilsson, 2012, Den ojämnlika välfärden i Malmö ur ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Malmökommissionen

Nilsson, 2012, Sociala investeringar – från prat till verkstad, OFUS & Idéer för livet

Nilsson, 2012, Och dessa våra minsta – en socioekonomisk analys av Horisont, OFUS & Karlstad Kommun

Nilsson, 2012, Gatumatematik, om unga män på glid och utanförskapets pris i Nacka, OFUS & Nacka Kommun

Nilsson, Svedin & Wadeskog, Ekonomisk effekter i olika former av missbruksbehandling, Stockholms Stad, FoU-byrå & SEE, 1986.

Nilsson & Wadeskog, 1980, SEE & Statens Ungdomsråd, Det blir för dyrt – en studie av missbrukets samhällsekonomiska kostnader.

Nilsson & Wadeskog, 1996, SEE & Nacka kommun, Vårdkedjor, samverkan och ekonomi – fallet stroke och äldre personer.

Nilsson & Wadeskog, 1998, SEE & Södertälje kommun, Vårdkedjor, psykiatrireformen och ekonomin – fallet Södertälje.

Nilsson & Wadeskog, 1999, Socialstyrelsen & SEE, Rutger Engström- missbrukare eller psykiskt sjuk.

Nilsson & Wadeskog, 2003, SEE & Landstinget i Dalarna, Carina Persson, en studie av fetmans samhällsekonomiska konsekvenser.

Nilsson & Wadeskog, 2004, Ett socialt investeringsperspektiv, SEE & Socialstyrelsen.

Nilsson & Wadeskog, 2005, Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag, SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2006, Det lönar sig – ekonomisk utvärdering av personligt ombud för psykiskt funktionshindrade, Socialstyrelsen & SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2006, Bättre träffbild ger högre effektivitet, ekonomisk utvärdering av PO-reformen i Västmanland, Länsstyrelsen i Västmanland & OFUS.

- Nilsson & Wadeskog, 2006, Det sociala företaget och samhället – socioekonomiska bokslut för Basta och VägenUt!, NUTEK & SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2007, Billigare och bättre – socioekonomiska bokslut för de sociala arbetskooperativen KOS & Briggen, SEE & Europeiska socialfonden.
- Nilsson & Wadeskog, 2007, Skräddarsydd rehabilitering – en lönsam historia. Utvärdering av rehab projektet Gemet i Karlstad, SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av rehab projektet Livlinan i Österåker, SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av Metadonprogrammet i Stockholm, SEE & MOB.
- Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av Subutexbehandling i kombination med psykoterapi i Stockholm, SEE & MOB.
- Nilsson & Wadeskog, 2008, Det är bättre att stämma i bäcken än i ån lönsamheten – att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga, SEE & Idéer för livet/Skandia.
- Nilsson & Wadeskog, 2008, Handbok i socioekonomiska bokslut, SEE & NUTEK.
- Nilsson & Wadeskog, 2008, Den osynliga och diffusa rehabiliteringspotentialen - översiktliga socioekonomiska kalkyler kring effekterna av framgångsrik rehabilitering inom ramen för samordningsförbund, SEE & Statskontoret
- Nilsson & Wadeskog, 2008, Summan av att ge människor en andra chans – en socioekonomisk analys av Lugna Gatans verksamhet, SEE & Fryshuset
- Nilsson & Wadeskog, Focus on the individual, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2009
- Nilsson & Wadeskog, 2009, Utvärdering av skolverkets samverkansprojekt, SEE & Skolverket
- Nilsson & Wadeskog, De deprimerade unga flickorna – ett socioekonomiskt perspektiv, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2010
- Nilsson & Wadeskog, Handbok till en förenklad socioekonomisk analysmodell, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2010
- Nilsson & Wadeskog, Gatu våldets ekonomi, del 1 – individer och förlopp, SEE & Hjärnkraft, 2011
- Nilsson & Wadeskog, Simuleringsmodell kring barns och ungas utanförskap samt dess effekter i vuxenlivet, SEE & SKL, 2011
- Nilsson & Wadeskog, Utanförskapets ekonomiska sociotoper – socioekonomisk analys på stadsdelsnivå, SEE, 2012
- Nilsson & Wadeskog, Gatu våldets ekonomi, del 2 – effekter på kommun och samhälle - fallet Södertälje, SEE & Hjärnkraft, 2012
- Nilsson & Wadeskog, Tillitens värde – den sociala sårbarheten i Dalarna ur ett socioekonomiskt perspektiv, SEE & Länsstyrelsen i Dalarna, 2013
- Nilsson & Wadeskog, Ensam är inte stark – en miljonprogramssatsning i Lindängen och det sociala kapitalet, SEE & Malmö Stad, 2013

